MEŞTERUL MANOLE

ANUL I Nr. 2 FEBRUARIE 1939

MEŞTERUL MANOLE — REVISTĂ LUNARĂ DE LITERATURĂ

REDACTORI: Ovid Caledoniu, Vintilă Horia, Miron Suru

Grupul Revistei: Mihai Beniuc, Ovid Caledoniu, M. Camilucci, Virgil Carianopol, Mihail Chirnoagă, Paul Constantinescu, Vintilă Horia, Ion Aurel Manolescu, Aurel Marin, Pericle Martinescu, I. Mirea, Horia Nițulescu, Grigore Popa, Rudd. Rybiczka, Teodor Scarlat, Ştefan Stănescu, Mircea Streinul, Miron Suru, Ion Şiugariu, Octav Şuluțiu

FEBRUARIE 1939 — ANUL I Nr. 2

CUPRINSUL:

Coperta şi un desen în interior de RUDD. RYBICZKA.

Redacția şi Administrația: Librăria PAVEL SURU — Bucureşti, Calea Victoriei, 108. — Telefon 3.43.56

EXEMPLARUL 15 LEI
ABONAMENTUL PE AN 160 LEI
PENTRU INSTITUȚII 1000 LEI

Redactor responsabil: VIRGIL CARIANOPOL

Inscrisă cu nr. 539.1939 din 11 Ianuarie 19.. Trib. Ilfov Secția I Comercială, Dosar nr. 9..

PENTRU O FILOSOFIE ROMÂNEASCĂ

DE

GRIGORE POPA

Noi nu credem cu Titu Maiorescu, a cărui convingere a trezit mult scepticism în sufletele celor slabi de înger, că celula românească nu rezistă înaltelor eforturi filosofice. Dimpotrivă, întemeiați pe ceeace s'a făcut la noi dela Titu Maiorescu încoace şi mai ales expasiunea actuală a spiritualității româneşti, credem, fără şovăire, în steaua metafizică a Românului.

După convingerea noastră, formula maioresciană nu depăşeşte hotarele unei minore încercări de autosalvare. Şi iată cum: Titu Maiorescu era prea inteligent şi prea clarvăzător ca să nu-şi dea seama de propriile sale deficiențe metafizice. In adâncul ființei sale interioare, în momentele când reculegerea îi îngăduia confruntarea sinceră şi fără rezerva fațadei sociale a substanței sale filosofice, marele dascăl era convins de neputința creerii, se privia narcisic în apa propriei sale sterilitități. Că viața lui intimă, considerată din această perspectivă, a fost o tragedie, e tot ce poate fi mai firesc pentru o inteligență de proporțiile celei maioresciene. Asta nu l-a împiedecat însă dela abdicare. Să ne înțelegem bine. In cazul lui Maiorescu în multe altele de aceaşi natură, n'a fost vorba de o opțiune, în sensul tare şi metafizic pe care-l acordăm noi acestui termen, ci de o abdicare. Mai mult chiar: e vorba de o cascadă de abdicări. Filosoful a abdicat în beneficiul politicianului, efemerul a luat locul eternului, iar robustețea intimității creatoare s'a dat la o parte în fața invaziunilor exterioare, care din oaspeți devin tirani, înlocuind profunzimea interiorității prin superficialitatea mizeriei venită din afară, îmbrăcată în mantia onorurilor.

Unde trebue văzută cauza determinată a acestei abdicări? In lipsa unei substanțe filosofice cu adevărat creatoare la Titu Maiorescu. Pentrucă trădările nu se fac din tărie sufletească, ci din slăbiciune. Dacă s'ar fi oprit aici, cazul lui Maiorescu nu ne interesa decât ca expresia unei experiențe individuale. Dat fiind însă rolul cultural pe care l-a avut Maiorescu şi autoritatea lozincelor sale într'un moment decisiv pentru cultura românească, susnumita formulă trebueşte desgolită de al său prezumțios scepticism filosofic şi de zgura prejudecăților, alimentată, cu ardoare vestalică, de epigonii maestrului. Privită în fața şi fără teama de arătătorul amenințător maestrului, formula maioresciană nu are decât prestigiul adhoc al

unei valori de oportunitate. Titu Maiorescu, a cărui strălucire didactică nimeni n'o poate nega, s'a condamnat încercând să se salveze. Mai mult încă: a atribuit neamului propriile sale deficiențe. Iată de ce formula lui trebue înlăturată, demascându-i ifosele de generalitate și sărăcia. Căci, în realitate, ea nu este decât expresia unei sterilități filosofice, care, printr'o anexiune arbitrară, vrea să condamne o națiune.

Inlăturând această erezie, trebue să ne ferim a cădea în exagerarea opusă. Aici ne pândește păcatul supraevaluării, de care se fac unii vinovați. Acestor entuziaști, pe care nu vrem să-i arătăm cu degetul, le răspundem că filosofia nu se confundă cu sentimentalismul, de orice natură ar fi el, nici cu dialectica jucăușă, ca sânii de fată mare, a proverbului, nici cu înțelepciunea populară, oricât de adâncă ar fi, într'un cuvânt, Românul nu e nici mai filosof, nici mai poet ca alte neamuri.

Desbărați de aceste prejudecăți, dar încrezători în steaua metafizică a Românului, vom încerca în cele ce urmează, să pledăm pentru o filosofie românească. Inainte însă ne îngăduim să atragem luarea aminte asupra unor chestiuni de caracter general, necesare încă să fie pomenite la noi unde asistăm chiar și azi, cu excepția câtorva culmi solare, la un adevărat desfrâu filosofic.

Unde trebuesc căutate cauzele acestui desfrâu? Noi credem că în mobilitatea elastică și în supleţea de adaptare a intelectualului nostru. Dar mobilitatea interioară când nu este înfrânată de o densitate existențială constructivă, alunecă pe suprafețe prea întinse și nu prinde rădăcini în pământul binecuvântat al ideii. Poate produce scăpărări geniale, surprize de moment, străluciri extraordinare, poate înțelege totul și poate adera la totul cu aceeași desinvoltură. Nu se poate însă fixa, ceeace descopere pe de o parte lipsa de consistență interioară, pe de altă parte neputința de adâncire a problemelor cu care se întâlnește. Să ne înțelegem însă cum se cuvine. Prin fixare nu înțelegem defel înmărmurirea în formule stereotipice, nici înmormântarea, fără drept de apel, a elanurilor. A te fixa asupra unei probleme sau asupra unui stil de a medita însemnează a adera prin consimțire și pasiune. Pasiunea dă culoare umană problemelor și trezește apetitul eternității din noi. Adevărat, nu s'ar putea susține că intelectualul nostru nu e pasionat, pasiunea lui însă e de durată libelulică și de răsuflare redusă. Altfel, nu se poate explica esseomania care bântuie de câțiva ani literile române.

Și ca să reluăm firul considerațiilor în legătură cu desfrâul filosofic e ușor de înțeles că o asemenea mentalitate arbitrară nu cunoaște legi, principii și legitimări, după cum nu recunoaște necesitatea suverană a disciplinei în creația spirituală. Nu ne gândim nici un moment la disciplina omorâtoare de inițiative generoase, — creația, în viziunea noastră despre rosturile și esența omului, este actul de supremă dăruire, — ci la asceză voluntară, izvorâtă din interior, din conștiința profundă a vocației. Acest soiu de constrângere, acceptată în numele misiunii ce-o purtăm pe

umeri, este totdeauna cel mai înalt grad de libertate de care ne putem învrednici. Explicația e simplă: când aderi din rărunchii ființei tale spirituale la crucea destinului tău, nu-i mai simți povara.

O urmare firească a lipsei de disciplină, în materia care ne interesează, este nerespectarea tehnicei filosofice. La noi se uită sistematic, de cele mai de multe ori din lipsa de familiarizare cu textele filosofilor, că filosofia, ca oricare altă disciplină a spiritului, își are tehnica ei, terminologia ei, într'un cuvânt, îți cere eforturi considerabile și continue pentru a ți-o însuși. Firește, ne grăbim să preîntâmpinăm protestul pripit al neofiților, tehnica, terminologia și cunoștințele oricât de bogate ar fi, nu însemnează încă filosofie, dar nu e mai puțin adevărat că sunt indispensabile oricărei filosofii. Fără a cădea în robia lor, ceeace duce la erudiție stearpă și la didacticism strivitor de elanuri, e bine să le acordăm dreptul de factori secundari în chivernisirea expansiunilor noastre metafizice. Și cu acestea, trecem mai departe.

Pentru a ne orienta cu mai mult folos prin meandrele gândirii filosofice românești, care preocupă din ce în ce mai mult spiritele de elită ale națiunii, purcedem, cu toată grija de a nu stingheri prospețimea inițiativelor generoase, la o înfățișare mai schematică. Vom distinge, cu toate rezervele cuvenite, trei faze principale: faza creației anonime, faza tălmăcitorilor sau profesorală, și faza creației majore. Firește, în ce ne privește nu ne facem nicio iluzie, acest ritm ternar nu epuizează întreg câmpul meditației românești, el se mărginește doar la indicarea câtorva câmpuri de explozie ale geniului românesc. Despre legătura intimă și masivă a acestor explozii cu izvoarele de apă vie ale ethos-ului și ethnosului românesc, credem inutil să mai vorbim. Pentru noi, comunicare reciprocă între puterile creatoare ale poporului și exponenții săi spirituali este evidentă. Această convingere nu contrazice, cum cred pescuitorii în apă tulbure, valabilitatea universală a creațiilor spirituale. Dimpotrivă, o fructifică, îi dă suport concret și o legitimează. La izvor, și numai acolo i se poate verifica autenticitatea, cultura, și înțelegem prin asta totalitatea creațiilor spirituale, este profund autohtonă, în supremele ei eflorescențe însă, este universală. O universalitate concretă, fără îndoială. Cultura, prin urmare, și odată cu ea filosofia, crește din pământul patriei spre cerul lui Dumnezeu. Subt acest semn tutelar, vom orândui considerațiile noastre despre filosofia românească.

* * *

Până acuma, cea mai rodnică și mai lungă este faza creației anonime. Mai lungă, pentrucă s'a născut odată cu poporul și va dăinui cât va dăinui el. Ea este imperios legată de soarta bună sau rea a neamului, de visurile de mărire sau vremurile de restriște prin care trece, scurt, de ceeace îi favorizează expansiunea sau îl silește să se retragă în el însuși, părăsind istoria pentru a-și făuri, în reculegere, pavăza de apărare împotriva atentatorilor la bunurile sale. Hotărât, producțiile fazei

anonime, care se desfăşoară şi astăzi cu o deosebită amploare, numai într'un anumit fel se pot numi filosofice. Fără discuţie, filosofia populară mărturiseşte despre anumite moduri de a înţelege, judeca şi aprecia lumea, valorificând, prin categorii proprii, acţiunile, faptele şi rosturile omului. Toate aceste moduri şi categorii, după convingerea noastră, ţin mai mult de mitosofie decât de filosofia propriu zisă. Că mitul şi metafizicul înfloresc abundent în câmpul haric al creaţiei anonime, nu mai este pentru nimeni motiv de uimire. Noi credem în puterile revelatoare, ale mitului şi în supremele consolări ale metafizicului. Graţie acestor două dimensiuni majore, gândirea populară gâlgăe de sensuri, atitudini şi noime, ce numai cu greu se lasă prinse şi formulate în armura limbajului didactic. In schimb, ele impun norme precise, după care se orânduesc valorile morale, credinţele şi faptele omului, ca şi evenimentele lumii, în viziunea ţăranului nostru despre rosturile existenţei, în sens larg. De aici şi coloratura pronunţat practică a filosofiei populare. Sentinţele, proverbele şi învăţămintele orale ale poporului, — ca Iisus şi Socrate, poporul nu scrie, ci-şi rosteşte adevărurile,—nu-şi au obârşia în elucubraţii, ci sunt fructele mustoase ale experienţelor şi întâmplărilor de fiecare ceas. Aici trebue văzută şi viabilitatea lor pururea proaspătă, ce nu cunoaşte oboseala prematură a gândirii sistematice.

Pe lângă culoarea practică, gândirea populară manifestă o vădită aderenţă la metafizică, o participare deschisă şi pioasă la tainele lumii. Nu ne gândim nicio clipă la aşa numita participare prelogică, ce este un *passe-partout* vag şi facil în vastul imperiu de visuri metafizice ale popoarelor. Nu. Participarea Românului se săvârşeşte subt ochiul pururea treaz al unui principiu ordonator, care este înainte de orice lumină izbăvitoare. De unde robusteţea tragică a ţăranului nostru în mijlocul furtunilor cosmice şi omeneşti. Natural, nu e vorba de o metafizică elaborată sistematic pe capitole şi paragrafe, cât mai ales de o metafizică naivă, ale cărei sensuri jucăuşe sunt ţesute de suveica dialectică a unei imaginaţii miraculoase.

Aderenţa spontană şi masivă la metafizic este însoţită şi hrănită la ţăranul nostru de o viguroasă pornire existenţială. Pentru cine ar vrea să se apropie cu această intenţie de dorul sau urâtul ţăranului, ca să nu pomenim decât două din frematătoarele lui vijelii existenţiale, ar fi martorul unor surprize revelatoare. In strânsă legătură cu aceasta, putem vorbi, împreună cu Vasile Băncilă, de apriorismul ontologic al ţăranului nostru, din care cresc, cu putere exponenţială, categoriile stihialului, a dogmaticului, a divinului şi a agnosticismului înţelegător.

Scopul nostru nu e de a intra, oricât de îmbietoare şi caldă ar fi ispita, în analiza acestor categorii. Le am amintit doar ca să sugerăm climatul de mari potenţe filosofice ce se încrucişează în câmpul creaţiei anonime. Ele freamătă în noi în jurul nostru ca o pădure de taine şi nu aşteaptă decât urechea care să le asculte şi cugetul care să le lumineze

Faza profesorală a filosofiei româneşti începe odată cu introducerea şi organizarea instituţiilor şcolare superioare, după modelul apusului. Istoriceşte, coincide cu crearea României moderne. Trăind din contactul cu străinătatea, — fiecare profesor al nostru îşi are modelul sau modelele străine după care îşi ajustează cunoştiinţele şi părerile, — acest soiu de filosofie este dela început condamnată sterilităţii. Ea se reduce la marfă de import, la reproduceri, rezumări şi comentarii. Fără a-i nega utilitatea, căci din punct de vedere profesional şi didactic ne-a pus pe picior de egalitate cu străinătatea, acest fel de a filosofa s'a făcut şi se face încă vinovat de nerespectarea valorilor autohtone. Mai mult chiar: aceşti interpreţi fideli, de multe ori ai curentelor periferice de gândire, europene sau transoceanice, trăind cu burta în ţară şi cu capul peste graniţe n'au nicio legătură cu ceeace este sbucium, svârcolire sau vis de mărire românească. Inţelegem svârcolire întru spirit şi mărire întru expansiunea spre cer!

Judecată prin prisma elanului creator, producţia filosofică a fazei profesorale ne apare cumplit de mizeră. N'am vrea să fim rău înţeleşi: sărăcia ei nu derivă din faptul că este proprietatea aproape exclusivă a profesorilor, căci se ştie că astăzi mai ales, în toate ţările şi în majoritatea cazurilor, filosofii, chiar şi cei de valoare excepţională, sunt în primul rând, profesori de filosofie. Că e bine sau rău aşa, este o chestiune care nu ne aţine acuma atenţia. Şi apoi, explicaţia sărăciei filosofice despre care vorbim se găseşte, după convingerea noastră, în altă parte: în refuzul şi neputinţa acestor oameni de a se integra în ritmurile de viaţă spirituală ale neamului. De aici, şi superfluitatea celor mai mulţi pentru cultura românească. Orbiţi de modelele străine şi atraşi de gloriolele dobândite prin corespondenţă personală, aceşti importatori de marfă ideală îşi legitimează nulitatea intelectuală prin serviciile aduse cutărui sau cutărui gânditor străin, comentându-l, traducându-l sau invitându-l să scrie în revistele româneşti, fireşte, foarte bine plătit. Care este concluzia acestor fapte? (Am mai putea număra încă multe!) Vrednicii reprezentanţi ai gândirii noastre oficiale acceptă situaţia umilitoare şi minoră de colonie spirituală. Impresia penibilă a acestei situaţii o ai întotdeauna când un oaspe intelectual străin ne cercetează. E proaspătă încă în mintea tuturor vizita ambasadorilor spiritului francez. Asta inseamnă că nici măcar în domeniul spiritului, unde visul nu e pedepsit, filosofii noştri profesorali, cu excepţia câtorva cazuri strălucite, pe care le poţi număra pe degetele dela o mână, n'au avut curajul să transforme un destin colonial într'un destin suveran.

* * *

Această nobilă sarcină este rezervată fazei de creaţie majoră a geniului filosofic românesc, în care am intrat, spre bucuria noastră, dela o vreme încoace. Stegarii cruciadei pentru neatârnarea noastră spirituală sunt tinerii. Publicaţiile lor bune sau rele nu importă deocamdată, ne stau mărturie dreaptă. Şi ceaece este îmbucurător şi reconfortant totdeodată, e

faptul că ei îşi îndreaptă tot mai mult privirile gândului spre valorile creaţiei anonime, încercând să-i valorifice potenţele viguroase. Această întoarcere la izvor, cum i-am zis altădată, coincide cu o impresionantă sporire a duhului filosofic. Faptul a fost subliniat cum se cuvine, aşa încât e de prisos să mai insistăm. Vrem doar să însemnăm cu roşu rolul decisiv pe care l-a avut în această inversare de perspectivă revista „Gândirea" în cei doisprezece ani de falnică existenţă. Un rol asemănător îi revine, pentru Ardeal, revistei „Pagini Literare", întreţinută, ca şi sora ei mai mare dela Bucureşti, din sacrificiile unui poet de inimă.

Intrebarea ce ni se îmbie acuma este următoarea: este legitimă credinţa noastră în faza creaţiei majore a tineretului nostru gânditor? După semnele de până acuma, răspunsul este afirmativ.

O lămurire înainte de a trece mai departe. Cele trei faze despre care vorbim, deşi se pot etaja cronologic, coexistă. Cea din urmă, ale cărei aurore s'au declarat în toate câmpurile de activitate, se bucură de privilegiul unei sinteze, în sensul că o considerăm ca o zonă centrală, în care se încrucişează, sporindu-şi reciproc avutul, musturile rădăcinilor autohtone şi orizonturile culturale ale profesorilor. Cu alte cuvinte, tinerii, în care noi vedem purtătorii de cuvânt ai creaţiei majore, posedă şi cultura necesară orientării în problemele veacului, într'o măsură mai mare decât predecesorii, şi cultul valorilor autohtone. Prin cel dintâi aspect al activităţii lor, sunt capabile să aducă corectivul necesar etnicului, vindecându-i deficienţa, prin al doilea, protestează pozitiv împotriva ingerinţelor străine. Situaţia lor istorică este cea a unui echilibru dinamic.

Datorită acestei situaţii fundamentale, cei chemaţi să rostească mesajul geniului filosofic românesc în lume vor ţine seama, în primul rând, de zestrea autohtonă, ca factor de cristalizare al unei viziuni totalitare despre rosturile metafizice ale existenţei.

Numai aşa, — pildă grăitoare ne stă filosofia lui Lucian Blaga, care mărturiseşte cu prisosinţă despre rezistenţa celulei româneşti, — actuala noastră expansiune spirituală va însemna începutul unui imperialism al duhului românesc în lume.

POEME
DE
OVID CALEDONIU

CĂLĂTORIA DIN URMĂ

Veniţi, o prieteni dragi, curând n'o să mai fie
Nici-unul dintre noi ce, azi, cântăm într'una.
Senine seri, voi, ceasuri de melancolie
In care-adoarme gândul şi îngălbeneşte mâna.

Şi vom păşi'n convoi, de lungi poteci de seară,
O, va fi timpul sur, ca'n trista-adolescenţă,
Şi nimeni n'o să plângă, nimeni să tresară,
Vom asculta tăcuta norilor cadenţă.

Târziu de tot ajunşi, cu feţele rănite,
Pe ţărmul unei zile ce încă n'a apus,
Ne strecurăm, în linişti, făpturile-ostenite
Cu ochi să mângâiem, singurătăţi de sus.

Veniţi, o prieteni dragi, veniţi acum cu mine
Şi ţineţi mâna scoică, mereu, lângă urechi.
Se-aude'n ea lumina stelelor senine
Şi-a lunii ce vueşte din cornurile vechi.

OBRAJII EI CA FLOAREA REGINEI

Obrajii ei ca floarea reginei, în amiază,
Ii prinde vântu'n mâini, cu fruntea'ngândurată,
Ei sunt aşa de trişti şi aşa de calmi visează
Cărarea cu salcâmi, îngustă şi curată.

Sunt veri atât de calde şi zări, o, prea senine,
La capătul vieţii, nu'ngenunchiem învinşi.
Şi luna în ce parte, coroana ei, s'anine
Obrajii ei vreodată de teamă-au fost cuprinşi?

O lacrimă, tăcută, încet din ochi coboară,
Eu o privesc cum seacă de vreme şi lumină.
Obrajii ei ca floarea tristeţii-odinioară
Pe care vrei s'o rupi, din cea dintâiu grădină.

NOAPTEA CEA MARE

Pe munţi de sunt aud cum ies, departe, zorile,
Şi noaptea în cetini de linişte coboară.
Voi, sunteţi singuri, azi, voi, oamenii şi florile
Şi cerbii ce aşteaptă, îngenunchiaţi să moară.

In cercuri strâmte stăm, şi nimeni nu cuvântă,
Lumina unei zări, se-aşterne greu, pe pleoape,
Şi pierdem orice urmă de vânt ce, azi, ne'ncântă,
Spre asprele frunzişuri de cer, ce par aproape.

O ramură de umbră, târziu, pe frunte-mi trece,
Cu ochi şterşi de tărie, voi vă uitaţi la ea,
Şi cerc tăcerii faceţi, din nou, cei treisprezece
Să vie noaptea mare, cea umedă şi grea.

Din tot ce ne rămâne, avem un vreasc de lună,
Cu care-aprindem focul, ca'ntr'o pădure-a noastră,
Şi rând pe rând veniţi când dorul, doar, v'adună
Ca să muriţi, uitaţi, în ora cea sihastră.

TEODOT NEBUNUL

DE

V. BENEŞ

Când Teodot se svârcolea pentru ultima oară în laţul spânzurătorii şi când faţa i se scofâlci în aşa fel încât nu mai semăna a obraz de om, se putură auzi din mulţimea strânsă în jur, vorbe aspre şi dârze, vorbe pline de mulţumire şi de poftă împlinită:

„Bine-i!"

„Aşa!"

„Să mai umble şi acum cu mântuirea!"

Iar dela vreunul mai sărac la vorbă, de abia răzbea prin gloată câte un mormăit de mulţumire, care aducea a grohăit de porc sătul.

Curând, când Teodot se potoli pentru totdeauna; oamenii, unul câte unul îi întoarseră spatele şi coborâră spre sat. Se şi făcu şir, căci poteca era sălbatecă şi ducea printre bolovani şi ierburi înalte până la brâu, încât nu cuprindea deodată câte doi. Lângă spânzurătoare rămaseră numai cei mai încăpăţânaţi. Unora nu le venea să creadă că Teodot e cu adevărat mort, iar altora li se părea că mai au de împlinit ceva.

Se 'noptase deabinelea şi aşezaţi pe pietre, în jurul spânzurătorii, Simion, Nichifor şi Cleonic, stăruiau încă îndărătnici. Tăceau, şi'n liniştea neţărmurită a nopţii priveau în gol. Teodot le sta alături, puţin peste cap, aşa că nu-l vedeau. Departe, în albăstreala turbure începea să se ghicească marginea pământului. Incet, ea se limpezea şi se 'nroşea. Peste puţin avea să iasă luna.

„Hei, ce zici Simioane... îl văzurăm şi'n proţap?"

Simion nu răspunse. Intoarse doar uşor capul, până-i apărură sub coada ochiului picioarele mortului. Atunci, parcă sigur de ce-avea să spună, mormăi:

„Da Nichifore, îl văzurăm... da... nu ştiu dece, mi-e greu...!"

Ceilalţi doi, în loc să râdă cum îi fu frică lui Simion, îl priviră îngânduraţi.

„Mi-e greu, ...aici undeva...! continuă Simion arătându-şi pieptul.

O tăcere tot mai adâncă creştea în întuneric, iar un vâjâit uşor de vânt se înpâna cu liniştea, de-o făcea şi mai plină de temeri.

„Mă doare parcă,... e ceva turbure în cugetul meu!"

Nichifor prinse curaj, mai ales că bătrânul Cleonic, îl privi piezîş în ochi, a imputare şi-a imbold.

„Ascultă Simioane, tu i-ai pus laţul de gât, şi tu te arăţi acum slab ca o muiere. Ce ai uitat? Ai uitat la picioarele cui stăm acuma? Ai uitat ce ne cerea nebunul ăsta?"

Glasul lui Nichifor răsună prea tare. Se opri şi el speriat uitându-se la spânzurătoare. O clipă i se păru că trebue să vorbească mai încet lângă un mort. Şi i se făcu frică şi tăcu.

Cleonic se urni puţin pe piatră şi convins că i se aşteaptă vorba începu: „Mă Simioane, adu-ţi aminte ce ne spunea mereu, „trăiţi în lipsuri şi cumpătare în viaţa asta, împărţiţi-vă averea la săraci... veţi primi răsplata şi mântuirea pe lumea cealaltă" ...ei? spune Simioane, ţi-ai fi dat tu caii şi pământul ca să poţi trăi apoi în noroi şi păduchi ca ăi de peste gârlă?" Şi după o pauză: „şi toate astea pentru ce, pentru „mântuire!" şi glasul lui Cleonic, intonă a batjocură ultimul cuvânt.

„Toate's bune... dar când i-am dat un pumn în obraz ca să-i potrivesc capul să intre în laţ, m'a privit drept în ochi... şi nu greşesc, a zâmbit cu bunătate, iar în ochi i-au lucit două lacrimi!"

Iarăşi fu linişte. Vorbele lui Simion rămaseră în faţa lor, iar înţelesul le răscolea adâncurile. Nu pricepeau nici ei, fruntaşii satului, ei cari judecară şi condamnară pe Teodot, cum de aşa din senin, pusese teama stăpânire pe ei. Că doar când urcară vârful de piatră cu Teodot, cu câteva ceasuri mai înainte numai, erau cu toţi dârji şi puternici, plini de curaj şi de îndemânare. Şi acum, deodată, slabi şi făcându-şi cu greu curaj, discutând şi neînţelegându-se.

Tot Cleonic se desmetici mai repede:

„Haidem jos, oameni buni, că v'aţi speriat aşa, de geaba, că-l văzură-ţi ţeapăn pe ăsta şi că.,. i s'a năzărit lui Simion că a zâmbit!"

Şi fiindcă Simion se uita neîncrezător, continuă:

„Cum să-i ardă de zâmbet unuia, chiar nebun de-o fi, cu laţul la gât?"

Când se sculară în picioare îşi surprinseră unul altuia teama de-a întoarce faţa spre spânzurat. Dar se grăbeau şi nu-şi luară în seamă slăbiciunea, când deodată, de după o piatră, auziră un ţipăt desmăţat şi-o mătăhală neagră sări spre spânzurat. Groaza ce-i cuprinse fu atât de mare încât înmărmuriră. Matahala se apucă cu mânile de spânzurat, şi făcându-şi vânt cu picioarele pe pământ, începu să se bălăngănească într'o parte şi'n alta, urlând ca un animal înjunghiat.

Cei trei oameni se lămuriră îndată; era Sana, beţiva satului, care şezuse ascunsă între pietre. Dar nici unul nu avu curaj s'o oprească din jocul prostesc la care se dedea. Nu ştiură cum să coboare mai repede şi să se îndepărteze cât mai curând de sinistra arătare din vârful de piatră.

Ajunşi jos, la ultima cotitură a drumului, se opriră. Erau cu răsuflarea tăiată şi năduşiţi. Pe pământ, în faţa lor, se juca o umbră încoace şi'ncolo. Când ridicară ochii, sus, Sana împreună cu Teodot, se legănau nebuneşte în lumina lunii, ca o lungă şi neagră limbă de clopot fără de sunet şi fără loviri.

* * *

A doua zi, soarele se ridică mai greu peste sat. O ceaţă purtată de vânt poposise în văgăuna de piatră în care se resfirau casele. Şi aşa în ceaţă, părea să fie o baltă nesfârşită în care mişună lighioane şi din care iese ca din întâmplare spânzurătoarea lui Teodot. Şi cum vântul mângâia uşor culmile pietroase, se întorcea mereu un sunet ca de bici şfichiuind aerul de ţi se părea c'au pornit toţi caii satului

să poarte în galop nebun, peste ceţuri fără de margini, făptura spânzurată a lui Teodot, ce părea aşa în negură, ca acăţată de-o toartă a cerului.

Totuşi, către amiază aproape, soarele pătrunse şi'n sat. Intâi îi sclipiră acoperişurile caselor, apoi geamurile ferestrelor şi'n urmă bălţile din şosea. Oamenii se priveau miraţi. Se părea ciudat, ca după ziua caldă şi senină din ajun să se trezească deodată în ceţuri de toamnă, cu soarele în curţile lor, doară către prânz.

Işi văzură însă de treburi ca oamenii încercaţi cu toate toanele vremii.

In pragul primăriei stăteau de vorbă Cleonic şi doi vătafi. Işi socoteau o împărţeală din care bătrânul îndărătnic nu voia să iese păgubaş. Pe drum, chiar pe urma căruţelor, prin mijlocul lui, mergea cu paşi mari Cosma, nepot de-al lui Cleonic. Se vedea de departe că-şi caută ceva. Când ajunse în dreptul primăriei strigă, aruncând în fugă vorbele:

„Da pe Simion nu-l văzurăţi?"

„Da ce-ai cu el?" întreabă unul din vătafi.

„Il caută nevastă'sa prin tot satul şi nu dă de el!"

Cei din pragul primăriei tăcură, iar Cosma se opri după răspuns. Văzându-l că aşteaptă şi vrând să scape de el, Cleonic îi strigă:

„O fi sus, l-o veghea pe spânzurat!" şi gura i se lăţi a batjocură.

Cosma supărat se smunci din loc şi-o luă spre râu. Pe cine întâlnea îl întreba, aşa că până ajunse la capătul satului toţi aflară de dispariţia lui Simion.

„Ce-i tot poartă şi muiere'sa aia atât de grije!" îi strigă supărat un băetan, „Şi-o vedea şi el de treburile lui!"

„Zice c'a visat urât azinoapte Măria... şi ei i se împlinesc visele!"

După amiază, când se'ntoarseră şi căruţele din oraş grija tuturor fu mare. Era vădit că lui Simion i se întâmplase ceva. Nu dispare un om în toată firea, ziua 'n amiaza mare, aşa doar, de pomană.

Şi din vorbă'n vorbă, se strânseră în faţa primăriei aprope toţi bărbaţii din sat. Trebuiau să-l caute şi nimeni nu ştia încotro. Iar Maria, speriată de atâţi oameni strânşi pentru bietul ei Simion, holba nişte ochi de ţi-era mai mare milă s'o vezi.

Tot Cleonic le fu de ajutor. Impărţi pe oameni în grupuri, îndreptând-o pe fiecare în alt loc. „Dar repede, repede că vine noaptea, sau mai iute ca ea, iarăşi vreo ceaţă aşa din senin!"

Şi fiindcă'n drum rămăsese cu mâinele'n şolduri Sana, Cleonic o îndemnă şi pe ea:

„Iar tu Sano, urcă-te sus pe piatră şi vezi, nu s'o fi culcat Simion acolo, sub tălpile ăluia?"

Sana parcă asta aştepta, se repezi în chiote şi'n sălătauri, de i se ridicau fustele până peste genunchii murdari şi plini de bube.

Aşezaţi pe banca din faţa primăriei rămase doar Cleonic şi Maria. Tăceau amândoi, doar Maria ofta din când în când, iar Cleonic, ca un ecou, mârâia după fiecare oftat al femeii.

„Şi mai termin'o cu oftatul, femee, ce, că doară nu l-ai văzut încă plesnit!"

Maria tăcu, şi când îi veni un alt oftat din piept îl înghesui ruşinată printre dinţi, de flueră ca o băşică desfundată.

Se întunecase de-abinelea când începură să sosească primele grupuri de oameni. Nimeni nu găsise nimic, nimeni nu aducea vreo veste. Toţi, tăcuţi, se aşezau pe pietrele din marginea drumului şi aşteptau. Liniştea era adâncă şi neagră. Se vedea doar cum şerpuia şoseaua prăfuită în urcuş uşor.

Şi chiar în capul ei, acolo unde din beznă i se ghicea începutul, se zări la început o pată neagră ce forfotea. Apoi veni şi svon de glasuri omeneşti. Şi cu ele creşteau şi făpturile oamenilor. Dar nu veneau ca ceilalţi, resfiraţi. Erau strânşi într'o ceată şi parcă duceau ceva. Când ajunseră lângă primărie tăcură. Se vedeau lămurite, purtate pe palme, tălpile opincilor lui Simion. Şi mai îndărăt, o mână îi atârna în praf.

Il puseră în mijlocul drumului, fără nici o vorbă, iar oamenii îşi scoaseră pălăriile ca la mort. Atunci doar Maria dădu un ţipăt şi căzu buştean peste trupul întins a lui Simion.

Cleonic se apropie de mort. Ii văzu faţa groaznic de schimonosită, ochii sângerând şi în jurul gâtului urmă adâncă de ştreang.

Cosma îl lămuri scurt:

„Colo de salcia aia tânără, era spânzurat cu tălpile 'n apa râului!"

Din negură apăru şi Sana. Se strecură printre picioarele oamenilor şi se apropie de faţa lui Simion. Când îl văzu stigă:

„Pfui, că s'a şi spânzurat!" şi începu să râdă prosteşte. „Şi uite că i-au şi scos ciorile ochii!„ şi continuă să necheze desmăţat.

Unul o plesni cu dosul palmei peste gură. Sana tăcu o clipă, dar apoi, cu glas piţigăiat ce răsună în noapte ca un ţipăt de pasăre răspunse:

„Degeaba mă baţi... că p'ăsta l-au şi ciugulit ciorile, da de ăl de sus niciun cioc nu s'a atins!"

* * *

In întunericul odăii în care dormea Nichifor cu nevastă-sa se auzeau două sforăituri, una mai răguşită şi mai adâncă, iar alta părea că este doar o şoaptă. Şi aşa, se îngânau în noapte ca svonurile unei păduri.

Trecuse cu mult de miezul nopţii, când nevasta lui Nichifor începu să geamă în somn. Şi se zbătea ca cineva care are de învins un duşman aprig, aci părea că biruie ea, aici se arăta că ar fi răpusă. Deodată se linişti, dar în singurătatea odăii se simţea că cineva e treaz.

Ioana căscă ochii în beznă şi fără să vrea, ascultă. Auzi sforăitul lui Nichifor şi i se păru că mai aude ceva. Câteva clipe stătu în linişte, ca omul care pândeşte, apoi se mişcă în aşternut. Printre sforăiturile lui Nichifor auzea cum îi bate inima, sec şi depărtat, ca şi când sunetele ar fi eşit dintr'un butoi.

„Nichifore..., Nichifore...!"

Ţipătul Ioanei răsună a pustiu. Nichifor se înăbuşi, strănută şi amuţi.

„Nichifore, n'auzi?"

Şi Nichifor auzi. Se sculă în capul oaselor şi ghicind că Ioana şade întrebă nedumerit:

„Da ce-i femee?!"

„Nichifore..., ascultă..., bate cineva în geam!"

Nichifor se sperie întâiu, apoi ascultă şi n'auzi nimic. Tăcu însă. Frica i se oprise undeva, în gât.

„Ascultă Nichifore cum bate ...tic... tac... tic... tac...!"

„Unde bate Ioano!"

„In geam, tu n'auzi?!" şi glasul ei semăna a şoptit de groază.

Nichifor sări din pat. Se auziră cum plescăie pe scânduri tălpile goale. In faţa geamului ezită. Totuşi întinse mâna şi trase cârpa la o parte. In rama geamului la început nu văzu nimic. Dar când ochii i se adânciră în bezna nopţii, desluşi o umbră mare în dreapta. Nu pricepu ce-i. Dar apoi şi-aduse aminte. Era vârful pietrii care se vedea la orizont, peste casele din faţă. Nu i se păru nimic ciudat în asta şi-o clipă rămase nedumerit; când şi-aduse aminte că acolo'n vârf stă spânzurat Teodot, trase cârpa la loc şi cu paşi mari se înapoie în pat.

„Nu-i nimeni femee, vezi-ţi de somn!"

Ioana nu zise nimic. Se'ntinse la loc şi-şi trase pătura peste cap. Aşa stătu câtva timp în linişte. Nichifor tocmai se sucea pe o parte, când Ioana iar începu:

„Ascultă Nichifore cum bate cineva în geam!"

Nichifor se supără:

„Tacă-ţi gura femee şi dormi... n'auzi?"

Ioana se păru că nu auzi nimic, căci îndată repetă:

„Ascultă Nichifor cum bate cineva în geam!"

Nichifor simţi că nu-i lucru curat cu Ioana. Se sculă din nou, aprinse lampa şi se duse de se aşeză lângă ea. Ioana era cu faţa la perete, Nichifor îi puse blând o mână pe umăr şi-o 'ntoarse cu grije cu obrazul spre el. Când fură faţă'n faţă, Nichifor tresări; în ochii imobili şi reci ai Ioanei văzu el bine că nu mai licăreşte judecata dreaptă. I se făcu o frică nemaipomenită. Tremurând, se sculă, îşi trase pantaloni şi ieşi în tindă. Alături, bătu în uşe:

„Mamă, vino că Ioanei i-e rău!"

Din odaie se auzi bodogănind şi 'ntr'o clipă în pragul uşi apăru o bătrânică uscată şi mică.

„Da ce-are băiete!"

„Nu ştiu, zice că bate cineva în geam!"

„Ei şi tu nu te-ai dus să te uiţi?"

„Nu-i nimeni mamă, văd eu după uitătura Ioanei că i se năzare!„

* * *

Şi de atunci, în fiecare noapte, Ioana lui Nichifor auzea pe cineva bătând în geam. Au încercat s'o vindece cu toate felurile de leacuri. Niciunul n'a prins, Ioana auzea mai departe noaptea bătăi în geam.

Şi fiindcă uitătura ei se făcuse prea fioroasă, iar în întuneric ochii îi scânteiau ca cei de lup, Nichifor o urcă într'o zi în căruţă şi-o duse la oraş, la casa de nebuni.

* * *

Chiar în după masa acelei zile, Cleonic spărgea lemne în curte. Se necăjea cu nişte butuci de carpen. Şi nu-l mai ajutau bine nici anii, obosea repede şi'l năpădeau năduşelile, iar în capul pieptului se tot opintea o răsuflare, prea scurtă. De aceea, după ce lovea de două trei ori, se oprea.

Mai încercă odată şi fiindcă i se înţepeni securea în lemn, obosi mai tare până-o descleştă. Atunci se opri, scoase dela brâu o tabachere şi aşezându-se pe-un butuc răsuci o ţigare. Ii ieşi mai groasă ca de obiceiu dar nu se supără. Trăgea cu poftă din ea, de se'nvălui în curând într'un nor de fum. Şi cum privirea îi rătăcea în zare, i se opri deodată pe vârful pietrii. De plopul din curtea lui Ştefan nu vedea din spânzurătoarea lui Teodot decât vârful. Apoi se gândi, mai mult a lene, dacă nu-l vor fi mâncat încă ciorile.

Când termină ţigarea, puse mâna cu nădejde pe topor, şi proptindu-şi ţeapăn picioarele în pământ, protrivind bine cu ochii locul unde trebuie să izbească, o ridică şi dădu o lovitură îndesată. O clipă se auzi o ruptură de lemn uscat şi-un vâjâit ascuţit ţipă în aer. Coada toporului căzu jos, iar tăişul ei zbură drept în fruntea lui Cleonic. Acolo se înfipse adânc, de peste sprânceana stângă, până'n moalele capului.

Bătrânul mai apucă doar să clipească de câteva ori din ochi. O dâră subţire de sânge i se prelinse pe după ureche, iar din nas izvorâră stropi cu băşici. Cleonic mai făcu un pas şi din poarta deschisă se prăbuşi în drum, cu mâinile aruncate înlături, ca şi când ar fi vrut să 'mbrăţişeze pământul.

Pe drum nu era decât Sana. Când îl văzu cu capul plesnit, scuipă spre el şi spuse mai mult pentru ea: „Ptiu, crăpaşi şi tu...!"

* * *

După înmormântarea lui Cleonic nimănui nu-i venea să plece acasă. Li se părea tuturor că-i paşte o nenorocire, şi că, rămânând grămadă sunt mai apăraţi. Mersul le era agale, dar de fiecare dată când piciorul atingea pământul, se simţea în călcătură o furie care creştea orbeşte. De vorbit nu prea vorbeau. Se priveau doar, din când în când în ochi şi apoi, ca speriaţi de ce văzuseră îi coborau din nou. Şi tot aşa străbătură drumul dela cimitir până'n mijlocul satului. Acolo se opriră. Erau numai bărbaţi, căci femeile care nu se risipiseră încă, stăteau de-o parte, mute şi priveau îngrijorate la grămada bărbaţilor.

Liniştea şi aşteptarea ţinu un timp. Dar se simţea că acolo, în grupul acela, clocoteşte ceva din adâncuri. Şi tocmai cum din putrezirile din fundul apelor răzbesc la suprafaţă doar băşici, tot astfel şi din grămadă nu trecea în afară decât vreo exclamaţie sau un mormăit. Şi ascuns, în sufletele oamenilor, cumpăna judecăţii se strâmba fugar dintr'o parte într'alta. Când deodată Ştefan, înfigându-şi picioarele în pământ, rotind privirea, strigă:

„Haidem!.. aduceţi câteva braţe cu paie, vreascuri şi-un topor!"

In câteva clipe oamenii le aduseră pe toate şi'n frunte cu Ştefan o porniră. După grămada de bărbaţi, la distanţă, urmară şi câteva femei să se ţină. Dar Ştefan, când le văzu la prima cotitură a drumului strigă:

„Ia rămâneţi jos... asta-i treabă de bărbaţi!" şi femeile înspăimântate, turburate de-o teamă ce nu izbucni decât la vorbele lui Ştefan, începură să plângă şi să se sbuciume, implorând cerul cu braţele ridicate sau blestemând căile nevăzute al văzduhului.

Drumul până'n vârful pietrii fu greu. Era o după-masă caldă, fără urmă de nor pe cer, iar razele soarelui cădeau chiar în ceafa oamenilor. Când şi cel din urmă ajunse sus, se îndreptară spre spânzurătoare, făcând roată în jurul ei. Teodot era

tot acolo. Trecuse mai mult de-o săptămână de când îl spânzuraseră, fusese ploaie şi arşiţă, vânt şi ceaţă, dar pe spânzurat nu se vedea nici o urmă. Era ca şi când câteva clipe înainte doar l-ar fi spânzurat. Gura îi era puţin deschisă şi purta acelaşi zâmbet de bunătate şi înţelegere cu care l-a privit pe Simion când i-a pus funia după cap. O boare de vânt se juca nevinovat cu o şuviţă de păr pe fruntea lui Teodot şi totul era atât de liniştit şi de natural, că-ţi venea să crezi că spânzuratul va ridica îndată mâna să-şi potrivească părul răvăşit de vânt.

Oamenii uitaseră aproape pentru ce-au venit. Feţele lor pline de ură şi de furie căpătară trăsături mai liniştite. Ochii oglindeau cerul senin şi albastru, iar palmele nu mai erau pumni strânşi. Se văzură capete plecate şi picioare ce nu găseau locul bun. Unora li se făcu deodată cald, îşi scoaseră pălăriile, îşi descheiară cămăşile şi cu toată palma se ştergeau de sudoare pe obraz. Unuia cu paele în braţe i se păru că n'are noimă să le mai ţină şi le svârli într'o parte. Vântul le împrăştie printre picioarele oamenilor. Un fir se opri pe haina lui Teodot, iar un ţăran, cu sfială parcă, întinse mâna şi-l luă de acolo.

Ştefan se desmetici cel dintâi:

„De ce aruncaşi paiele... nărodule!"

Vorbele căzură ca biciul. Toţi se mişcară şi întoarseră faţa spre Ştefan. Când îl văzură cu ochii scânteind a bărbăţie şi curaj, le fu ruşine de toropeala în care căzuseră. Parcă să câştige timpul pierdut, aşa se repeziră la treabă. Paele fură toate puse grămadă sub picioarele spânzuratului, iar Ştefan cu toporul tăia vreascurile. Când le isprăvi, le aduse în braţ şi le svârli sub spânzurătoare:

„Aşa!... adu foc Nicolae!"

Şi Nicolae se căzni cu'n amnar până aprinse iasca. Fiindcă nu stătea bine cu genunchii la gură, se aşeză pe burtă, şi cu iasca aprinsă între degete, proptind-o în paie, începu să sufle. Nu trebui mult timp. O flacără mică şi deabia de văzut în lumina tare a soarelui, înegri câteva fire de paie. Şi cât ai clipi, tot fu o vâlvătaie. Un nor gros de fum atinse întâi tălpile goale ale lui Teodot şi apoi îl îmbrăcă într'un giulgiu de nu se mai vedea.

Dar în clipa următoare, din înălţimea cerului, se porni o ploaie cu şiruri dese şi aspre de plescăiturile lor sunau ca bicele. Focul se stinse chiar când flacăra se înălţă până la genunchii spânzuratului. Şi nu fu doar un ropot scurt, ca al ploilor de vară; se porniră din toate părţile răbufnituri cu răsunet de tremurau zările, grămezi de apă, amestecate cu piatră mare cât nuca, loveau tot ce întâlneau în cale. Trăsnetele cădeau odată cu ploaia, iar când tuna nu mai ştiai bine, lovea piatra, ploaia sau trăsnetul.

Nici n'a fost timp ca oamenii să se desmetecească. Ca oile se repeziră în prima clipă a furtunii în jos. Cădeau de-a berbeleaca duşi de torent şi loviţi de pietre. Unii rămaseră ţintuiţi în câte-o stâncă înfiptă în şale, alţii cu burţile plesnite îşi înşirau maţele pe mărăcini. Pe Ştefan l-ajunse un trăsnet tocmai când punea piciorul în pragul casei sale.

In sat nu se mai vedea. Tot plutea în negură şi'n torente de apă. Scăpărările trăsnetelor nu luminau decât oameni înebuniţi de groază, copii înecaţi şi duşi de puhoiu, ori femei luptând desnădăjduit să-şi scape copiii sau averea.

Când se opri ploaia, într'un târziu, cerul senin se înălţa din nou, cald şi curat. In satul răvăşit de furtună, cu pomi smulşi, case desvelite şi garduri doborâte, un singur lucru mai părea viu; focul care mistuia casa lui Ştefan. Curând, oamenii pe care nu-i înecase puhoiul şi nu-i lovise piatra începură să iasă din adăposturi. Priveau cu ochi mari de groază la focul care ardea c'o flacără mare de rug. Şi'n faţa neputinţei oamenilor, focul, parcă fără grabă, trecu la altă casă şi aşa mai departe, cuprinzând pe rând, case şi hambare, grajduri şi garduri. Când termină pe-o parte, trecu pe cealaltă a drumului. Şi aici arse tot, casă de casă, de nu mai străjuiau drepte decât ziduri şi pietre.

In piaţa cea mare se strânseră ultimii oameni ai satului. Erau doar câteva zeci. Dar arătau ca nişte fiinţe din altă lume. Cu hainele sfâşiate, cu feţele descompuse de groază, cu părul ars de foc şi cu mâinile sângerânde de luptă. Când văzură cum îi înconjoară focul, cu puterea ce-o mai găsiră în trupuri, porniră spre râu. Din urmă îi ajungea câte un nechezat desperat de cal, iar în faţă le tăia drumul câte o femee ţipând şi făcând semne de desnădejde. Trecură podul şi pe malul celălalt, se aruncară pe iarbă, care cum apucă. Erau trupuri răvăşite de nu mai semănau a om. Se părea că au multe picioare şi multe mâini. Unii mai priveau prostiţi îndărăt. Tot satul era o făclie imensă ridicată spre cer. Niciodată minţile lor nu putuseră închipui un foc atât de mare. Curând scânteile aprinseră şi podul. Incepu să pocnească a lemn uscat. Era cu totul cuprins de flăcări, când din negura de fum se iscă o mişcare. Deodată fu pe pod, în mijlocul flăcărilor. Şi toţi văzură atunci cum spre ei fugea Sana, cu haina şi părul aprins.

Când ajunse în mijlocul oamenilor, arzând ca o făclie vie, atât mai putu spune: „L-am văzut. . s'a dus... pe Teodot l-au luat norii de fum...!" şi rupându-se în două ca un butuc în foc, sfârşi: „...s'a dus... în cer!"

POEME

DE

AUREL MARIN

POEM

Ies din cabană, în lună, uriaş.
Umbrele coboară din munţi spre oraş.
De-atâta ninsoare şi singurătate,
Inima pădurii nu mai bate.

Prin ore pierdutele mărgăritare
Le caut zadarnic — şi, mă doare,
Că ochii ce plâng nu pot să vadă
Trecerea Ta, pe umeda zăpadă.

VERSURI

Calme, înalte ninsori,
Cad din cerul departe,
Semne ascunse de moarte
În prea mărunţii fiori.

Oamenii'n grabă dispar,
Urmele lor se astupă
Neîntrerupt — şi după
Ei, preţul vremii e rar!

În prea mărunţii fiori,
Semne ascunse de moarte,
Cad din cerul departe
Calme, înalte ninsori.

Noi, fără teamă dorim
Molcoma pace de veci
Visele, vechi ţintirim,
Pasul greu, vocile seci.

Noi, fără rost, ne'ntrerupt,
Strângem uitarea la sân,
Până în urmă rămân
Inimi pe care le-am rupt

Pasul greu, vocile seci,
Visele, vechi ţintirim,
Molcoma pace de veci!
Netemători le dorim.

IULIA HAŞDEU,-DESTINUL UNEI PĂPUŞI BOLNAVE

DE

ION AUREL MANOLESCU

Acestui destin, luminat şi trist, orice imn îi este zadarnic... Zădărnicia înseamnă aici, lângă umbra Iuliei Haşdeu adică, neînţelegere. Soarta ei, apusă de mult, odată cu tinereţea învinsă în cenuşiul lui Septembrie 1888, nu a lăsat nici umbre, nici lumini în urmă, — pentruca dintre ele omul viitorului să poată culege povestea acestei tinere domniţe de fum, să o poată rodnic înveşmânta în cuvinte, să o poată împărţi apoi, cu belşug de bucurie simplă, tuturor... Destinul Iuliei Haşdeu şi-a împlinit şi aici, — în uitarea ei tristă adică, — împăcarea lui cu necunoscutul. O existenţă sbuciumată, vie, înflăcărată, însetată, care arde optsprezece ani, stingându-se apoi într'o toamnă, pentru toate toamnele viitorului... O viaţă frântă foarte curând, nemeritat fireşte, care — dacă ar fi putut merge mai departe, — ar fi luminat dârz o epocă, o cultură, un veac. Aşa, ea a purces simplu, după o copilărie minunată şi precoce şi după o adolescenţă de febră şi avânt, către marea zare a necunoscutului, reuşind să rămână în urmă ca o stranie şi lirică fată aleasă, întruchipată — cu binevoitorul concurs a imaginaţiei, — din zăpezi pure de văzduh şi crengi albe de liliac etern. Aşa, ea se sbate ca o pasăre albastră, din când în când, în colivia cine ştie cărui suflet tânăr căruia versurile ei foarte tinere, îi picură cer drag şi cântec trist în pleoape şi în gând..

Incercând să evoc umbra acestei iluminări trecute, — mă întreb dacă viaţa ei obişnuită să undue sus, lângă senin, cu păsările înaltului alături şi mugurii stelelor în poală, poate fi ghemuită în nemeştera noastră slovă. Şi asta cu atât mai mult cu cât nu ştiu dacă viaţa acestei fete poate avea început şi sfârşit Ea este o linie dreaptă de genialitate dela prima până la ultima zi a ei. Ea este o frântură de senin etern din clipa întâi până în clipa ultimă a ceasului veşnic de vis şi frumuseţe pe care Iulia Haşdeu l-a trăit şi l-a făurit în optsprezece ani de continuuă luptă supraumană. Altfel nu ne putem închipui cum ea a ştiut să îmbrace în nestemate atâtea gânduri prea coapte pentru o vârstă care omului de rând nu-i oferă decât bucurii simple ce devin mai târziu amintiri — dă sufletului surîs mic şi nu încruntarea gravă a unei pretimpurii maturităţi..

Un destin care *a căutat* întotdeauna. O soartă care *a cerut* mereu. O viaţă care *s'a înălţat* continuu. Aşa, şi numai aşa, poate fi rezumată în câteva cuvinte aducerea aminte a acestei Maria Barchisteff a culturii româneşti. Innotând prin apele albastre ale visului cel mai curat, Iulia Haşdeu a ştiut să ancoreze, lângă cei 19 ani stinşi ai ei, pe ţărmul unei realizări care departe de a fi făgăduinţă, a fost — fără doar şi poate — un fapt împlinit sănătos şi cu chibzuinţă. Fireşte că aici a contribuit

în cea mai largă măsură o pregătire mai mult decât serioasă, o cultură făcută cu sete şi dor mult şi — mai ales — acea ţandără de geniu pe care predestinarea i-a dăruit-o şi inteligenţa ei vie a ştiut să o preţuiască. Multilateral talent, împărţit deodată în ramuri diferite şi toate dragi ei. Supraomenească dragoste de evaluare şi poate — dece n'am spune-o? — de parvenire. Faptul că până în preajma morţii a ascuns tot ce făurea în ceasuri grele de muncă şi singurătate, nu pledează împotriva afirmaţiei noastre. Stă aici, în această tăinuire copilărească a realizărilor ei (prea adevărate ca să nu le înţeleagă) semnul trainic al unei încrederi mari în propria sa valoare. Un egoism care nu putea decât să-i ajute. O pândă care nu putea decât să-i folosească. Incă din viaţă, din copilărie chiar, se creiase în jurul ei o aureolă. Fusese întâi un copil genial. Adolescenţa îi era înconjurată de acelaş adjectiv. Aprecierile creşteau şi veneau de pretutindeni. Odată cu ele şi teama firească a Iuliei că manifestându-şi public şi vremelnic calităţile ei literare, ele nu vor mai putea fi justificate. Un spirit just de mândrie care nu se vroia rănită, o împiedică să'şi dea la iveală primele lucrări ideale. Vroia să'şi dea seama că ele sunt la înălţimea părerilor celor ce credeau în ea. Le-a ascuns. Timpul trebuia să hotărască. Şi munca. Dorinţa de-a fi *mare*, râvna de-a birui în plină lumină şi lângă acestea egoismul caracteristic vârstei şi epocii în care trăia — o împiedică să intre în arenă. Aşteaptă. Aşteptând însă, nu neglijează să-şi dateze fiecare poezie, fiecare schiţă, fiecare gând, pentruca la apariţie ele să arate că vârsta ei ştia să clădească nemuriri pe care alte inimi cu tot atâtea primăveri nici nu le pot atinge cu privirea... Multe poezii scrise la cincisprezece ani şi refăcute integral la optsprezece, păstrează data primei împliniri în cuvânt... Iată un argument de neînvins, care luptă biruitor în favoarea şi lângă afirmaţia noastră de mai sus...

Timpul însă o înfrânge. Boala o chinueşte. Gândul că va muri — care prinde, la ea, proporţii conştiente, sincere şi grave — o stăpâneşte. Pe o foae de hârtie, ruptă dintr'un caet de lucru, într'o cameră de hotel din Paris se întreabă dureros de trist: *„Cine te va descoperi în faţa lor? —Moartea...“* Alături de răspuns, întrebarea înseamnă o clipă mare, grea, luminată, de olimpică înţelegere şi desnădejde. Este una din acele clipe rare pe care omul comun nu le înţelege uşor şi normal, fiindcă nu îndrăzneşte să le cunoască. Ele sunt caracteristice numai aleşilor. Ele sunt o zestre a genialităţii. Căci, dacă conştiinţa morţii este comună, împăcarea cu ea, înţelegerea ei şi mai ales — dacă nu vă temeţi de cuvintele mari — *preţuirea* ei este caracteristică numai culmilor...

De acum înainte caietele Iuliei Haşdeu devin registre ordonate cari se pregătesc pentru bilanţul înţelegerei de dincolo de moarte. Totul este ordonat, aranjat, pus la punct, cu o sfântă şi de admirat grijă. Este o fărâmă limpede de eroism moral în truda asta care îi fura ore de viaţă şi de odihnă. Respingând sfaturile medicilor lucrează neglijându-şi ţandăra aceea de linişte calmă ce o mai avea în sânge, noapte de noapte, zi de zi, pentruca moartea să o poată găsi împăcată cu viaţa atunci când are s'o caute... Câteva luni după întinarea ei, Bogdan Petriceicu Haşdeu — părintele şi asasinul moral al acestui sfânt şi feciorelnic destin, — îi publică primele cărţi, pe care le găsise în manuscris aranjate frumos, pregătite, împlinite... Iulia Haşdeu, biruise...

Crizantema care plecase pe drumul ultimei rugăciuni prin cenuşiul lui Septembrie 1888, se întoarce printre deniile şi violetele primăverii lui 1889, — ca o minune albă şi ciudată, prinsă în coliviile eterne a trei cărţi, care o înviau reamintind-o...

Capitol neisprăvit dintr'un destin romanţat al poetei, care va apărea în curând.

ORIZONTURI

O NOUĂ ÎNŢELEGERE A FANTASTICULUI

DE

VINTILĂ HORIA

Una din condiţiile de existenţă ale artei este groaza de imitaţie. Şi aceasta împotriva vechilor erori estetice cari susţineau o teorie extrem de interesantă şi de atrăgătoare în aparenţele ei solemne însă tot atât de monstruoasă şi de neadevărată în fond. Antichitatea, care şi-a concentrat în sculptură un întreg ideal antologic, a realizat frumosul în marmoră, concretizând într'o formulă o judecată estetică falsă. Căci arta, oricât de perfect ar modela fragmentele de viaţă pe cari le reprezintă, e departe de a fi o „imitatio naturae“. Poate că formula aceasta concentra în limitele ei staticismul heraldic al antichităţii, sau poate că valoarea artiştilor a depăşit subtilitatea exegeţilor!... Oricum epoca modernă e în drept să creadă în superioritatea ei căci creaţia artistică a Renaşterii de pildă sau a vremii noastre, şi-a găsit numaidecât critici cari să o înţeleagă şi să o judece la justa ei valoare. A explica arta prin nevoia omului de a imita lumea înconjurătoare, iată una din erorile fundamentale ale vechilor sisteme.

Arta e descoperirea unui simbol. Misiunea artistului se poate asemăna cu aceea a omului din culise care ridicând cortina desvălue lumea nebănuită a scenei, o lume de înţelesuri limpezi şi de fapte luminoase, pe cari le ţinea în umbră perdeaua obişnuită a vieţii. Artistul care copiază realitatea nu face decât să redea faldurile şi desenele fade ale cortinei. Artistul care transfigurează, care recreează realitatea imprimându-i legile originale ale propriului său suflet, împlineşte misiunea adevărată a supraomului. Divergenţa aceasta între arta-copie şi arta-expresie nu-şi mai are astăzi niciun rost. Spun *astăzi* pentrucă asistăm la spectacolul desvoltat, însă îmbucurător pentru noi, al dizolvării realismului. Arta-copie se sfârşeşte lent, cu siguranţa aceea sinistră a unei boale fără leac. Rămâne în picioare coloana suplă şi albă a artei-expresie, a artei care descue pecetea scumpă a simbolurilor ce ne împresoară şi în destinele căreea au crezut cu atâta elan eroii superbi ai romantismului. A fost la începutul veacului trecut o frământare de care nu suntem încă destul de departe pentru a o înţelege şi din esenţele căreea cred că va trebui să se ţină seamă oridecâteori va fi nevoe de o regenerare. Şi vremea noastră, după inutilele experienţe ale realismului, simte această necesitate de reorganizare şi ia în mâini ideile visătorilor de atunci, se întreabă de Novalis şi de d'Aurévilly, de Hoffmann şi de Baudelaire, le scutură praful depe file şi încearcă să corecteze literele stricate de vreme. Noua viziune e într'adevăr exaltantă. Misterele cele mai ascunse ale complicatei noastre vieţi moderne devin odihnitoare înţelesuri. O nuvelă de Victor Papilian sau un tablou de Adam Bălţatu pot deveni mai mult decât o bibliotecă de ştiinţă — şi aceasta din simplul motiv al aderării la un nou procedeu de creaţie: acela al concentrării într'un simbol.

Ţin să explic aceasta, pentrucă teoria poate deveni ininteligibilă din lipsă de ghid. Marea artă a lumii a fost întotdeauna o artă a fantasticului; o evadare din realitate prin concentrarea în timpuri şi simboluri *nenaturale* a unei întregi actualităţi de viaţă. Literatura realistă, pentru a lua un exemplu, era fatal să dea faliment, deoarece aducea în scenă chipuri obişnuite, adică fragmente neînsemnate din viaţa pe care fiecare o întâlneşte, o înţelege, o poate retrăi. Insignifianţa aceasta, legată de momente fără legătură viabilă cu ciclul vast al existenţei, trebuia să decadă din moment ce faptul comun nu e o caracteristică a literaturii ci a cotidianului. (Dece să-l mai citesc când mă satur privindu-l?) Marea literatură recurge la un procedeu antinatural pentru a se crea, căci adună în câteva simboluri toate calităţile şi toate defectele omenirii redă într'o pagină nu apusul unui soare oarecare, ci taina adâncă şi grea, înţelesul tragic, al tuturor amurgurilor; ea nu reprezintă într'o dramă erotică dragostea domnului Romeo cu domnişoara Julietta, ci concentrează în simbolul acesta toată durerea unei tinereţi ucise din dragoste neîncuviinţată; ceea ce realitatea, să o recunoaştem, nu reuşeşte niciodată. Realitatea e un surogat miriapodic al simbolurilor ficţiunii, — şi nimic mai mult.

Marele poet irlandez W. B. Yeats, mort de curând, afirma cu încrederea grea pe care i-o dădea opera sa impresionantă, că „orice mare literatură se întemeiază pe simboluri: observaţiile şi statisticile nu înseamnă nimic, iar operele de artă cari depind de ele nu au nicio valoare durabilă“. Am citat gândurile simple ale poetului celt, nu pentru a-mi propti ideea de umărul unui nume mare, ci pentru a scoate în lumină concepţia dominantă a vremii noastre. Se poate numi aceasta simbolism? Cine o afirmă recade parţial în eroare, căci echivalează o concepţie generală despre artă cu un curent poetic de multă vreme depăşit.

Simbolismul, privit ca şcoală literară ne mai poate interesa numai în măsura în care a reuşit să-şi imprime caracteristica în viziunea totalitară a artei. Mallarmé de pildă vedea că „toate imaginile naturii au o semnificaţie în idee, că ne lasă să întrevedem prin ele altceva decât sunt ele însele“. Rolul poetului, pentru autorul „După amiezii unui faun“ era de a coji imaginile ca pe nişte nuci şi de a lăsa gol miezul copt al sensului intim al lucrurilor. Aceasta a şi fost visul său prelungit până la o îngrijorătoare obsesie. Curentul simbolist ne interesează deci numai în măsura în care poate satisface setea noastră de înţelegere şi de cunoaştere.

Am redat înadins caracterul dominant al simbolismului, căci din îmbinarea lui cu fantasticul romantic poate naşte arta nouă a vremii noastre. Dela fantastic la simbolic punţile sunt foarte scurte şi poate că înţelesul celui din urmă nu e decât o variantă evoluată şi alambicată a celui dintâi.

Scriam mai de mult că o renaştere a nuvelei nu poate fi posibilă azi decât prin realizarea unui nou stil fantastic. Şi mă refeream, scriind aceasta, la operele pline de înţeles ale d-lor Victor Papilian, Mircea Streinul şi V. Beneş.

Incercarea regretatului Pavel Dan de a exploata elemente desprinse din fantasticul folkloric era cu atât mai interesantă cu cât autorul lui „Urcan bătrânul“ se împotmolise în sinceritatea unui naturalism destul de hidos în semnificaţia lui intimă. Fantasticul scriitorilor romantici, bazat în special pe exploatarea visului, suferea prin unilateralitate şi de aceea lecţia lui nu trebue urmată întocmai. Fantasticul modern însă, cules din toate unghiurile vieţii şi desăvârşit de formula clară a simbolismului, reprezintă prototipul unei arte ideale. Acest „*fantastimbolism*“ creat din contopirea celor mai esenţiale rezultate ale unui veac de luptă cu himera realismului şi de experienţă cu sine însuşi, este în special pentru literatura modernă un stadiu de înaltă perfecţiune. Pentru scriitorii români — şi mai ales pentru acei cari caută încă un plan stabil de reprezentare, adică pentru cei tineri — noul sens al fantasticului poate deveni de o covârşitoare speranţă. Căci literatura noastră, în plină ascendenţă, trebue să uimească şi să cucerească prin originalitatea expresivă a unui nou ideal artistic pe care nu şi-l poate însuşi decât sufletul bogat în entusiasm şi în posibilităţi—al tinereţii.

VICTOR ION POPA: GHICEŞTE-MI IN CAFEA

DE

MIRON SURU

In viaţa noastră culturală de astăzi, figura personalitatea lui Victor Ion Popa se desprinde vie şi detaşându-se de rest trăieşte o viaţă a ei neastâmpărată într'o perpetuă căutare şi făurire de lucru artistic şi românesc.

Când însă ai vrea să hotărăşti căreia din ramurile de activitate ale lui Victor Ion Popa să-i dai întâietate, semnul de întrebare se iveşte, pentru că în acelaşi timp îl avem lângă noi atât pe omul de teatru, scriitorul, pictorul cât şi pe organizatorul de instituţii culturale.

Această dificultate de a hotărî trunchierea activităţii lui Victor Ion Popa îşi are rădăcina în coeziunea aceea admirabilă dintre cel care este Victor Ion Popa regisorul, decoratorul pictor, directorul de teatru şi celălalt care este autorul dramatic, adică scriitorul care din când în când evadând din lumea culiselor îşi caută odihnă fie lucrând la un roman sau nuvelă, fie organizând un muzeu ca acela al satului sau o expoziţie a cărţii — preludiul unui muzeu al cărţii — ca aceea din Iunie 1938.

Ultimul produs al acestor perioade de recreaţie, odihnă, a apărut de curând în vitrina librăriilor. Este vorba de o culegere de nuvele şi schiţe publicate prin reviste la răstimpuri diferite, adunate acum sub titlul uneia din ele: «Ghiceşte-mi în cafea» şi subintitulat dintr'acea pornire de originalitate creatoare cum nu se putea mai sugestiv şi pitoresc totodată, «mic roman urmat de alte mici romane şi de altele mai mici pur şi simplu».

După o lectură în întregime a acestei culegeri cetitorul nu va găsi o unitate, o legătură spirituală de creaţie între bucăţile volumului, dar în schimb va găsi peste tot risipită o vervă creatoare lângă un suflu de viaţă adevărată care fac din independenţa fiecărei bucăţi un lucru cu atât mai agreabil cu cât ea este mai aparte, mai diferenţiată de restul celorlalte bucăţi. Proza lui Victor Ion Popa fie roman, nuvelă sau schiţă te prinde, te cucereşte dela primul rând şi te ţine aşa, scormonindu-ţi curiozitatea până la cel din urmă cuvânt al bucăţii. Aceasta însă autorul o realizează nu numai prin desfăşurarea subiectului ci şi printr'o măeastră broderie de imagine, de schiţare a fiecărui amănunt acolo unde trebue încrustat, pe care nimic şi nimeni nu îl mai poate deplasa sau şterge. In scrisul lui Victor Ion Popa chiar şi lucrurile vechi, banale, capătă culoare nouă prin faptul că autorul are secretul de a le prezenta dintr'un unghiu necunoscut până la el, îmbrăcându-le într'o frază proaspătă de limbă românească pe care puţini, foarte puţini dintre scriitorii noştri de astăzi o mai stăpânesc astăzi aşa ca Victor Ion Popa.

In bucăţile de acum autorul nu construeşte eroi ci fapte, lucruri, viaţa cu o psihologie aparte în care personagiul, eroul, este o necesară anexă dar numai atât. Oricare dintre schiţele volumului am lua, se va observa acest lucru. Nu eroul sau eroii sunt cei interesanţi prin construcţia lor psihologică ci fapta, faptele lor interesează. Din această pricină există şi acea uşurinţă de a-i modela după nevoie în cadrul desfăşurării lucrului povestit fără însă a ştirbi unitatea personalităţii lor. Dar ca să poţi face aceasta, adică să lucrezi o nuvelă întreagă numai cu schiţele, croquiurile eroilor ei fără ca bucata să nu sufere, ba din contra să fie mai reuşită, senzaţională, valabilă de o mai originală structură, este mare lucru. Şi nu putem să trecem mai departe spre sfârşitul gândurilor inspirate de lectura acestui volum a lui Victor Ion Popa, până nu vom aminti ceva de acel umor în colţ de gură, oarecum tragic dacă s'ar putea spune cu un termen mai tare.

Unele din bucăţile cărţii «Ghiceşte-mi în cafea» aduc în cuprinsul lor mai întâi o notă de haz care cu cât lectura înaintează se schimbă, evoluiază, dispunându-te spre maxim, pentru ca atunci când te aştepţi să isbucneşti — la final — să coboare vertiginos spre tragism fie el şi comic; odată căzut, hohotul de râs ce era să isbucnească se sbârceşte în colţ de gură şi crispează.

Acestea ar fi — cum am spus, parte din gândurile inspirate de lectura recentului volum al lui Victor Ion Popa. Restul le-am ţinut pentru noi, cum de altfel credem că nu va fi cetitor care după o familiarizare cu atmosfera din «Dispariţia lui Max Edelstein», «Scrisoarea unui mort», «Ghiceşte-mi în cafea», «Seria Tăchiţă Cantemir» să nu ţină pentru sine un rând glumeţ sau trist şi o inovaţie din nenumăratele folosite de acest năstruşnic al condeiului, Victor Ion Popa.

ANTON HOLBAN: HALUCINAŢII

DE

MIRON SURU

Prin pierderea timpurie de acum doi ani a lui Anton Holban literatura noastră a pierdut un mare îndrăgostit şi creator de frumos.

Anton Holban era pentru sine şi pentru cei care au avut fericirea să-l cunoască — cum am spus mai sus — un îndrăgostit de frumos care iubea opera de artă fără deosebire, cu o pasiune aproape bolnăvicioasă, crezând în ea şi nimic altceva. Ne aducem aminte cu câtă religiositate, pioasă admiraţie ne vorbea despre pictura bizantină a mânăstirilor bucovinene, cât entusiasm punea în a te face să pricepi, să te transpui dacă nu ca el cel puţin pe jumătate în atmosfera ce-o radiau acordurile unei bucăţi de Beethoven sau Bach; cum la fel nu vom uita nici odată acea înfocată, pasionantă pledoarie pentru scrisul lui Marcel Proust într'un moment când mai mult din motive de a-l întărâta pe Anton Holban am căutat să devenim detractori ai operei proustiene. Dar această dragoste mare dacă uneori îi aducea momente de deplină şi întreagă fericire; în viaţa agitată a zilnicei frământări între oameni şi fapte mărunte, lui Anton Holban i-a adus mai mult chin, suferinţă, desamăgiri care l-au scormonit, l-au ruinat sufleteşte şi ni-l-au pierdut.

Dragostea aceasta l-a izolat de lume, de oameni şi chiar de prieteni, l-a făcut o fiinţă timidă cu isbucniri brusce care îşi găsea linişte numai în singurătate, între tablourile de pe pereţii camerei lui, lângă acordurile muzicii ascultate lângă patefon şi lângă cărţile-i preferate. Acolo singur cu el Anton Holban lua creionul în mână şi aşternea pe câmpul alb al hârtiei viaţa aşa cum şi-ar fi vrut-o trăită, suferinţele, rănile necicatrizate ale celei pe care o trăeşte sau dând frâu liber imaginaţiei, scria şi ce-ar vrea să se petreacă cu el când va fi „dincolo".

Pentru Anton Holban literatura, scrisul — se poate observa chiar din opera lui — era o nevoie de eliberare, de uzurare sufletească pe care nu o va realiza în întregime decât odată şi atunci pentru totdeauna nu însă prin scris, ci prin moartea pe care de atâtea ori şi-a imaginat-o, şi-a dorit-o în multe pagini din opera lui. Proza lui Anton Holban este migală, este lucru bine închegat artisticeşte, cu amănunte plasate cu o foarte mare grijă după îndelungată chibzuială şi analiză a sensului lor de utilitate în ansamblul solid al operei. In paginile lui Anton Holban eroii au în priviri o accentuată sensibilitate care te prinde dela primul contact şi te târăşte în tot restul bucăţii descoperindu-ţi continuu alte caracteristice cum ar fi de exemplu aceea moliciune psihică, temelie a construcţiei eroilor în cadrul bucăţii. Dar în aceeaşi gamă de caracteristice ale prozei lui Anton Holban mai trebuesc amintite modulările bogate, gingaşe prin simplitate şi inedite prin aceea timiditate voit suferindă, care se găsesc în verbul folosit, de autor, la compunerea structurală a frazelor ce-i alcătuesc proza.

Iar tot acest crez de artă Anton Holban îl nega pentru o clipă în ajunul morţii când probabil desamăgit de diverse, mărturiseşte:

„Am vrut să mă prezint cât mai adevărat. Nu mai cred în *artă pentru artă*. Viaţa este prea scurtă şi prea grea, pentru ca să faci astfel de sacrificii. A căuta să te exprimi perfect, retrăgându-te apoi din esenţa operei tale: iată un gest greu de făcut... E mai normal să profiţi de literatură, pentru a-ţi face portretul interior şi a căuta să-ţi prelungeşti existenţa... Bine înţeles, poţi să te ocupi de tine, fără să fii romantic de proastă calitate... Tot ce am scris (chiar dacă am văzut mai puţin clar la început) este rezultatul propriilor mele experienţe... („Testament literar" *Azi* an. VI (1937) p. 2456).

Totuşi aceasta a rămas aşa numai pentru o clipă deoarece chiar după moartea lui prietenii nu l-au ascultat, nu l-au crezut şi dând tiparului un volum postum — Halucinaţii — ne-au prezentat pe acelaşi Anton Holban cu nimic schimbat, de totdeauna.

Volumul recent apărut cu bucăţi de proză, *fragmente* cum le-a subintitulat însăşi autorul strânge în paginile lui majoritatea bucăţilor răspândite prin reviste, pe care Anton Holban le vroia în volum lângă altele pe care bunăvoinţa unui prieten al lui — d. I. Argintescu (vezi *Universul literar* XLVIII (1939) nr. 5 p. 6) le-a crezut necesare să le întovărăşească pe primele.

Chiar dacă volumul cuprinde şasesprezece *fragmente* fiecare aducând contribuţia lui inedită şi preţioasă între cunoaşterea operei şi personali-

tăţii lui Anton Holban, noi ne vom opri numai la două care prin unitatea lor şi prin puterea creatoare cu care au fost plămădite pot singure să înfrunte oricând vremea şi să se facă preţuite. „Bunica se pregăteşte să moară" şi „Halucinaţii" iată bucăţile pe care le vrem amintite şi cetite de toată lumea cu atenţie, bucăţile ce ne-au dat acest nemerit prilej să ne aducem aminte de cel care a fost Anton Holban şi să-i regretăm dezertarea timpurie din rândurile literaturii tinere româneşti care începe să crească şi să birue timpurile sub un semn nou.

ŞTEFAN BACIU: DRUMEŢ IN ANOTIMPURI

DE

MIHAIL CHIRNOAGĂ

Noua contribuţie poetică a lui Ştefan Baciu constitue una din manifestările cele mai interesante ale tinerei generaţii de poeţi. In general poetul tânăr lucrează în mic, poeme de câteva strofe şi nu pot semnala decât pe d. Mircea Streinul, ca singurul care, până la Ştefan Baciu, dintre tineri, s'a încercat pe o partitură mai mare, căutând a îngloba o idee centrală şi amplă, ca apoi s'o desvolte şi să-i determine semnificaţiile. „Tarot", „Zece cuvinte ale Sf. Francisc din Assisi" precum şi „Corbul de aur", mărturisesc tendinţa actuală a poetului către respiraţia largă şi atotcuprinzătoare. Faptul că încă unul din cei foarte talentaţi poeţi ai tinerei generaţii a scris un poem de dimensiuni cum este „Drumeţ în anotimpuri", mi se pare nu numai îmbucurător, ci şi semnificativ. Poeţii tineri lucrează, cu toate reproşurile ce li se aduc, în mod serios, şi activitatea lor nu se rezumă numai la scandaluri în sânul generaţiei, care să aibă menirea de a arunca praf în ochii celor ce-i privesc, poeţii tineri se verifică în planuri vaste. Ni se va răspunde că numai cu puţine flori nu se face primăvară; la aceasta am avea de spus că atât Mircea Streinul cât şi Ştefan Baciu fac parte din cei mai vechi militanţi în cadrul generaţiei de poeţi şi ca o firească urmare, sunt printre puţinii ce-au putut ajunge până aici. Ceilalţi, mai puţin vechi şi verificaţi nu pot — acesta-i stadiul normal — să fie, deocamdată, decât promisiuni, cărora avem obligaţia normală de a le acorda întreg creditul nostru, aşa cum a fost acordat celor doi de mai sus.

„Drumeţ în anotimpuri" reprezintă, dacă nu un stadiu, atunci o chintesenţă. Tema iubirii, în poesiile lui Ştefan Baciu, este fundamentală. Este singura care-şi proectează lumina peste întreaga sa producţie de până azi, cu toată mohorîta tristeţe a unor versuri.

Este mobilul care acţionează permanent, care mişcă resorturile cu nespus de multe rezonanţe şi acorduri ale sufletului său. Pot verifica astăzi, încă odată, cât este de poet Ştefan Baciu, în înţelesul pur şi nobil al acestui cuvânt, înţeles pe care l-a avut pretutindeni şi totdeauna, începând din vremea trouverilor şi trubadurilor. Poesia sa există în funcţie de iubire şi toate resursele sale sunt puse în serviciul florificării frumuseţii acestui sentiment, care nu se întinează niciodată, nefiind străbătut nicicând de impulsiunile secrete ale sensualităţii. Nu pot şti dacă este o calitate, ştiu însă că puritatea aceasta constitue principala caracteristică a universului poetic a lui Ştefan Baciu, univers legănat în puful iubirii. „Drumeţ în anotimpuri" poate fi considerat o poetică mărturisire de credinţă. Poemul are şase părţi. Se deschide cu un Preludiu şi se închide cu o Inchinare. Intre ele poetul cântă cele patru anotimpuri. Semnificaţia titlului, precum şi a întregului poem, care are o strânsă coeziune interioară, reflecţie perfectă a idealului de viaţă al poetului, ne îndeamnă la o scurtă explicare.

„Preludiul", care ca şi „Inchinarea" e scris într'o proză rimată şi ritmată, adevărată poesie, ce printr'un capriciu al autorului, ia forma aceasta, descoperă patetica spovedanie a poetului, legat pentru o eternitate de sora sa, poesia. Conştient de valoarea producţiei, poetul îşi începe astfel „Drumeţ-ul în anotimpuri": „Tu 'ncepi să urci *în vreme* şi *în mine*, mergând cu pasul firav"... etc., unde se poate vedea, mai întâi: conştiinţa valoarei operei lăsată în urmă şi nivelulul ce urcă mereu într'însul, nivelul poesiei mereu ascendent, pentruca mai jos să cetim continua îndoială a poetului, în faţa vântului pe care-l presimte: „Nu te cunosc, te bănui însă, poesie, te simt cum fluturi ca un vânt pe buze, nu te

ghicesc în cele nouă muze şi nici în gândul care te va scrie. Am să te plimb prin ţarinele ţării, am să te duc prin anotimpurile coapte, cu caii năsdrăvani ai depărtării, în legănate bărci de şoapte. Vom trece, neştiuţi prin tainiţele firii, cu frunţile în cer cu tălpile 'n pământ — şi — acum, cu toate sunetele lirii, lumina lumii eu ţi-o cânt".

Suprema încordare finală a acestui prea frumos „Preludiu", este în măsură să ne arăte efortul de cuprindere integrală a poetului, care, după voiajul întreprins prin cele patru anotimpuri, vine să se încline, în partea finală, în faţa femeii. „Am cântat cu bucuria de-a vedea cum te veseleşti şi te găseşti în versuri, cum te 'ncântă fiecare stea, ca un drum spre alte universuri. Am lucrat cuvintele cu trudă, dar mă încânta un zâmbet ce-l vedeam în tine, luminând obrazul tău şi-mi dă clinchetul de flori primăverine."

Şi mai jos, după ce poetul insistă asupra darului pe care-l face iubitei: „Iarna pune — o blană pe grumaz, primăvara — floare 'n glastră, vara — s'o aşezi, maramă, pe obraz, toamna — soare melancolic la fereastră", încheie într'un accent de profundă tristeţe şi 'n acelaş timp de o mare frumuseţe poetică, în modul următor: „Şi când peste ani întregi vei sta, mai căruntă, mai tăcută şi mai tristă, strânge ciob cu ciob făptura mea şi revars'o din poem în batistă", accent care proectează lumina sa sumbră, dintr'un cer solitar, peste sfârşitul acestui prea frumos poem. Astfel, invocând în „Preludiu" fiinţa poesiei, cu care trece prin viaţă, într'un suprem efort, — cele patru anotimpuri semnificând tocmai trecerea poetului prin viaţă —, poetul închină întreaga sa muncă şi bucurie femeii iubite, în faţa căreia depune rezultatul efortului său creator.

Iată pentru ce am spus mai sus, că dacă poemul de faţă nu reprezintă o etapă, atunci cu siguranţă o chintesenţă; în substratul poesiei de totdeauna a lui Ştefan Baciu a existat această concepţie, mărturisită unitar şi integral în „Drumeţ în anotimpuri". Afară de „Poemele poetului tânăr" unde elanul liric ţâşnea curcubeian şi juvenil restul cărţilor sale, adică „Poeme de dragoste" şi „Micul dor", precum şi o mare parte din poesiile publicate izolat, atestă această concepţie. Poetul este marele cântăreţ, trubadurul etern, supusul, cu alte vorbe, al sentimentului, care ţâşneşte dintr'un pământ sacru şi umple continuu fântâna, cu lumină schimbătoare. Ştefan Baciu devine, în mod indirect, prototipul noii generaţii de poeţi, pentru care problemă intelectuală în poesie nu există, aşa cum a existat la cea imediat precedentă.

Cărţulia aceasta însă nu-şi istoveşte frumuseţea, prin explicarea, grăbită, a concepţiei ce-o închide. Ea trebuie cetită pentru rarele frumuseţi ce sunt conţinute. Din cele redate se poate vedea lămurit maniera poetului pentru „Preludiu" şi „Inchinare", manieră adoptată pentru a exprima mai bine, formal, intenţiile sale explicative, care, tocmai pentrucă sunt explicative au atingere cu proza. „Iarna", „Primăvara", „Vara", şi „Toamna" sunt poesii cu ritmuri diferite, lucru care atestă grija înnoirii permanente. Imi rămâne, să extrag, pentru a demonstra frumuseţea acestui poem despre care frumuseţe ne-am mai pronunţat în două rânduri până aici câteva citate, exemplificatoare:

Din „Iarna":

„Soractele de mult e trist şi gerul
Te strânge ca un cleşte; vino să eşim,
In dansul alb vom pribegi sub cerul
In care ne vedem cum veşnic înalbim.
Imbracă blana ta de vulpe argintie,
Mănuşi de lână trage peste mâini de ghiaţă,
Şi vom porni cu viscolele pe câmpie
Străpunşi de suliţe reci în clara dimineaţă" etc.

Mai jos, această imagină de o forţă neobişnuită:

„Oraşul ca un urs enorm se 'ntoarce
Din ţara somnurilor sumbre".

Din „Primăvară" citez această strofă care conţine urmele unei inspiraţii trecute, dar reînoită:

„Duc în braţe trufaşe puteri de brad
Şi c'un pas încalec toată ţara,
Sunt în lumea mare un răsad
Şi în mine clocoteşte primăvara".

Mai facilă ni s'a părut „Vara", mai aproape, adică, de felul cum scrie Ştefan Baciu deobiceiu. Şi totuşi!:

„In lanurile verzi, în albele ceasuri,
Sub soarele dogorâtor şi dulce al amiezii
Vom face, obosiţi, romantice popasuri.
Şi legănaţi arar de clopotul cirezii
Vom adormi la umbra unui nuc,
Sub cap cu perna fermecată a livezii".

Terţine de-o frumuseţe rară. In schimb „Toamna" are un debut ale cărui rezonanţe te urmăresc şi vor intra, desigur, prin ritmul şi conţinutul lor în citarea obişnuită, ca a versurilor eminesciene:

„Cine dintre noi, pe seară, o să-şi prindă 'n chingi mantaua,
Şi cu pasul greu de vise o să măsure şoseaua,
O să vadă norii toamnei cum se rup şi cum s'adună,

O s'audă cerbii sprinteni, cum răgesc prelung
la lună", etc.

Tot astfel, ba parcă de o inspirație mai fericită ni s'a părut sfârșitul „Toamnei":

„Te aștept, lumină bună, să apari să-mi ții de-urât,
Ștreangul gros al toamnei mele, prea mă strânge rău de gât.
O să mă găsești — știu bine — încuiat de mult în casă,
Numărându-mi silnic anii, sau scriind tristeți la masă.
Și în toamna asta clară, care mai aleargă 'n lume,
Ca un cântec greu de jale, ca o fată fără nume".

„Drumeț în anotimpuri" constitue efortul cel mai de seamă, de până azi, al lui Ștefan Baciu. Poem de o rară frumusețe lirică, lucrat cu migală și sprijinit pe o idee din cele mai frumoase, deși deloc originală, dar înnoită în felul cum a fost exprimată, „Drumeț în anotimpuri" ni se pare a arăta precis, fără îndoieli, că dela Ștefan Baciu putem aștepta o poesie mare. La talentul cu care a fost înzestrat din plin și la puterea sa de muncă, deosebită, se adaugă calitatea rară a acelei migale deasupra manuscrisului care nu lasă, ușor, să treacă de sub mână la tipar, o strofă încheiată, calitate, pe care Ștefan Baciu o are din plin, oricât ar părea de abundentă producția sa.

VIRGIL CARIANOPOL: FRUNZIȘUL TOAMNEI MELE

DE

ION ȘIUGARIU

Privită *structural* și mai ales prin reprezentanții ei mai de seamă, poesia tânără românească ne oferă bucuria unei întoarceri spre bogatele resurse ale sufletului torturat de *setea împlinirii*. Dela notația stereotipă și bolnăvicioasă, care coborîse nivelul poesiei imediat postbellice până la compromis și aiureală, dela acordurile stridente ale unui avangardism dubios și străin, care se voia uzurpator de idoli îmbătrâniți și promovator de noi valori artistice, despre care nu-și dădea seama că sunt inexistente, preocuparea talentelor adevărate se întoarce astăzi spre ceea ce sufletul omenesc are etern și superior: frământarea, strigătul aspru după lumină, căutarea înfrigurată și simbolul. Dela gemetele unei descompuneri degradatoare și dela sgomotul unui realism atroce, poate explicabile în urma marelui măcel, care-l făceau pe un *Iakob Haringer* să coboare religiozitatea curată și adâncă a lui *Rainer Maria Rilke* până la interpelări ca acestea:

Gott!... Nie hast du mich
Zum Café eingeladen...

observăm astăzi, nu fără întemeiată mulțumire, un proces superior de reintoarcere a poesiei adevărate, de reabilitare a sufletului. O sete năpraznică de lumină, de înțelegere, de cer, de armonie, bântue astăzi întreaga lirică tânără, determinând cea mai aproape de poesia pură, preocupare. E o mare neliniște în tinerețea noastră creatoare, o mare căutare de forme perfecte, de împliniri desăvârșite și de regăsiri în realizări ideale. Niciodată poate, poesia înțeleasă ca *atitudine*, n'a căpătat o formulare mai evidentă.

Din această acumulare de frământări oarbe, din această nestăpânită foame de absolut, de realizare deplină, n'a întârziat însă să se nască amara deziluzie a neputinței. N'a întârziat să apară figura dureros de reală a zădărniciei. Și iată că o poesie de puternice sentimente negative, iată că o poesie înfrățită cu tristețile cele mai grele, marchează evoluția unei literaturi poposite în câmpul interiorizărilor înalte. Nu este oare *aici*, semnul acela căutat, al sbuciumatelor întoarceri spre bogățiile și neliniștile sufletului de totdeauna?

* * *

Credem că nu vom fi prea departe de înțelegerea justă a poesiei confratelui *Virgil Carianopol*, privind-o prin prisma acestor constatări, deși nu toate realizările sale mărturisesc o atare antecedență frământată. Privite în ansamblu însă și mai ales ținând seamă *îndeosebi* de poemele adunate în ultima sa culegere, pentru care dibuesc adevărul aceste rânduri, versurile acestui poet atât de bun prieten cu melancolia, cu tristețile amare, resemnate, nu sunt altceva decât întruparea fericită a marilor deziluzii încercate de un suflet flămând de soare, torturat de nostalgia armoniilor împlinirii desăvârșite

pe care viața îl coboară în mijlocul realităților necruțătoare. Poate de aceea expresia directă este în mâna lui *Virgil Carianopol* un instrument preferat, care uneori degenerează până la banalități regretabile, poate de aceea nu vom întâlni niciodată în opera lui elementele de contemplație, de descriere, care sunt caracteristice în deosebi tinerei poesii a confraților ardeleni, atât de bine reprezentați de *Emil Giurgiuca*. Și pentru ca să nu scăpăm ocazia unei asemănări care era atât de frecventă altădată și care din ce în ce este mai rară astăzi, vom spune că este vorba de un procedeu destul de vechi, dus până la perfecțiune de marele *Mihai Eminescu*. *Virgil Carianopol* însă, oscilând între imperfecțiuni copilărești și imaginile cele mai revelatorii, reușește să poarte mai departe lumina acestei unelte abandonate, realizând o poesie care, fără îndoială, adăpostește în ea toate calitățile unui incontestabil triumf. În ciuda oricăror opinii contrare, nu ne putem reține să nu afirmăm în această revistă care pornește spre biruință sub soarele unui simbol veșnic, că poetul acesta sărac este un mare talent al literaturii noastre de astăzi. Găsim în cartea de care ne ocupăm aici toate elementele unei poesii destinate nemuririi, dela conștiința destinului propriu, până la realizarea formală acceptabilă.

Îmi fac loc cu umerii printre ani
Ca să pot ajunge și eu până la vis.

În deosebi este prezentă în lirica lui *Virgil Carianopol*, aproape în fiecare pagină, obsesia nemuririi, foamea de eternitate, fie prin conștiința unei meniri sigure, fie prin dureroasa constatare că realitatea trecătoare omoară toate visurile albe, toate castelele gândurilor înaripate. Am putea cita, în lumina acestei afirmații, aproape toate poemele din volumul *Frunzișul toamnei mele*, de care ne ocupăm aici, dar nu credem că ar fi atât de folositor, cât o prietenească invitație la lectura directă. În jurul acestei permanente obsesii se încheagă o seamă de tragice experiențe, legate de viața prin care poetul e silit să peregrineze. Uneori înfrângerea pare evidentă și atunci cele mai triste constatări sunt îmbrăcate în imagini alese, iar alte ori mai licărește încă soarele unei energii și încrederi în biruință. Mi-a plăcut mult, în legătură cu această ature a poesiei lui *Virgil Carianopol*, poemul *N'am obosit*, din care citez cele ce urmează:

N'am obosit. Pe zi ce trece, parcă
Se scoală sângele din mine în picioare.
Mă ia în brațe liniștea și mă mângâie
Și cineva mă 'mpinge către soare.
Zidesc, zidesc, din zori și până'n noapte
Îmi pun în ziduri, anii și tristețea
Îmi sui pe înălțimi de basme bucuria
Și las în grija vremii tinerețea.
Nu-mi pasă dacă drumuri albe
Mă ispitesc să-mi risipesc pe ele
Credința mea de astăzi și de mâine,
Când știu că drumul suie către stele.
N'am obosit și nu mă tem că mâine
Voiu fi prin gândurile care vin o biată râmă...
Zidesc, din zori, și până'n seară altă viață
Și nu-i urăsc pe cei ce mi-o dărâmă.

Putem generaliza motivul acestei poesii. Peste tot poetul zidește și dărâmă. Zidește aplecat peste propriul său destin și își închide între pereții versului toate bucuriile. Femeea iubită nu este nici ea pentru dânsul o realitate, ci numai o *vedenie*, o creație visată, pe care o îmbracă ideal cu cele mai multe calități. Nu însă fără părerea de rău că totul nu e decât o imagine care se mișcă dincolo de o întrupare vie.

N'ai fost Ioană, te-a creiat nebunia mea.
Nu-mi avea viața lângă cine să stea,
Nu-mi mai avea inima lângă cin' să se-adune
N'aveam după cine ascunde gândurile mele nebune.
N'ai fost, eu te-am făcut, eu te-am omorât.
Lângă atâtea vedenii mi se făcuse urât.
Nu mai puteam vedea în nimeni decât stafii,
Mi se umpluse viața de bălării.
N'ai avut nici ochi, n'ai avut nici mâini
Eu ți le-am dat și eu ți le-am vărsat la loc în fântâni.
Nu te-a văzut nimeni, n'ai umblat pe nici-o stradă
Gândul meu ți-a fost și pământ, ți-a fost și zăpadă.
Nu mă blestema, mă înebuniseră arătările,
Pentru mine, tot îți mai trăesc ochii ca zările.
Nu striga, lasă-mă, nu mă înfrânge,
Voiam să am și eu, pentru cine plânge.

Credem că nu vom întâmpina obiecții, încheind prin mărturisirea încrederii pe care volumul de față o întărește în noi privitor la un real triumf al poetului *Virgil Carianopol*. Realizarea imaginilor, bogăția vibrațiilor lirice, conștiința înaltă a unei meniri deosebite, constitue o evidentă garanție. O singură obiecție: uneori motivele și procedeele de realizare se repetă. Dar, unde se lucrează mult, rămâne și de măturat.

CUVINTELE VREMII

DELIMITĂRI. — Ni s'au adus dela început acuzaţii grave, din partea celor cari, fie că n'au înţeles rostul apariţiei noastre, fie că se ştiau aşezaţi pentru totdeauna în afara paginilor ei pentru simplul motiv că n'au comun cu literatura decât cerneala din călimări. Precizarea ce urmează nu li se adresează lor ci oamenilor înţelegători, cărora le plac lucruri limpezi ca să poată crede în ele.

Ni s'a reproşat, cu lipsa de originalitate a vulpii din fabula cu strugurii dela etaj, că suntem un cenaclu închis. Aceasta ar fi, recunoaştem, o acuzaţie foarte gravă, dacă s'ar mărgini măcar în treacăt, cu domeniul adevărului. Foarte gravă, pentrucă am reedita mitul destul de banal şi de compromis al bisericuţelor literare ridicate pe nisipul fragil al unui fond politic nou, al unui regionalism tot atât de ridicul. Trebue să fie clar, odată pentru totdeauna, că „Meşterul Manole" nu e o revistă de *gaşcă*, sau de cenaclu prohibit, ci ea reprezintă elanul către frumos al întregii Românii tinere. In paginile noastre poate publica orice scriitor tânăr, cu o singură condiţie, aceea a unei autoverificări iniţiale care să nu-l pue în situaţia de a fi refuzat şi de a se transforma într'o clipă din prieten în duşman.

Că nu suntem o bisericuţă, o dovedeşte deocamdată colaborarea d-lui M. Camilucci şi o vor dovedi-o în curând tinerele condee latine cari vor clădi alături de noi imaginea unei Europe renăscute şi reînfrăţite sub faldurile unui nou umanism, între hotarele căruia spiritualitatea românească să-şi poată spune cuvântul ei răspicat şi hotăritor.

Aceasta este una din ferestrele „bisericuţii" noastre.

Ni s'a mai spus, de către tinerii aceia cari încearcă să răsfrângă în jur procesul de invidioasă mediocritate care-i frământă, — că nu facem decât să imităm agitaţia în jurul ideii de *generaţie* în numele căreea se solidarizase acum câţiva ani altă pleiadă de tineri. Recunoaştem că atitudinea ostilă a acestei grupe de acuzatori e dictată de împrejurarea destul de tragică a propriei lor poziţii în viaţă. Căci e tragic să nu poţi participa la mişcarea de afirmare a generaţiei tale; e tragic să te vezi în afara unor pagini cari vor contura mai târziu o epocă, din vina foarte crudă, dar iremediabilă, a lipsei de talent, şi e tragic, nespus de tragic, să găseşti defecte de stil şi de ornamentaţie exterioară în amvonul depe care râvneşti din tot sufletul să-ţi rosteşti şi tu cuvântul.

Când ni se spune că imităm generaţia trecută ni se reproşează solidarizarea în jurul ideii de vârstă şi de credinţă unitară, pe care o fluturase nu de mult grupul dela „Cryterion". Greşala e catastrofal de vizibilă. Căci în vreme ce esseiştii dela „Cryterion" încercau să înrădăcineze la noi manierele unui occidentalism în decadenţă, adorând fiecare „limpezimea" lui Valery, „sinceritatea" lui Gide, „inaderenţa" lui Papini, „catolicismul" lui Chesterton, sau — întorcându-se către Orient — răsvrătitoarea „puritate" a lui Tagore şi anti-britanismul lui Gandhi, noi tindem să realizăm fenomenul invers: inocularea Europei cu ser românesc. Că mişcarea dela „Cryterion" s'a risipit ca o nălucă, păstrând câteva nume izolate (Mircea Eliade, Dan Botta) cari s'ar fi impus oricum şi oriunde, e o fatalitate pe care şi-a creat-o singură şi pe care noi am ocolit-o dela început. Să mulţumim totuşi predecesorilor noştri pentru experienţa de care ne-au scutit. Aceasta e şi măsura în care suntem recunoscători trecutului.

„Un auditoriu înţelegător, spune Rémy de Gourmont, echivalează cu o jumătate de discurs". Ne bizuim pe înţelegerea cititorilor noştri pentru a rămâne deocamdată aici.

PLASTICA ROMÂNEASCĂ TÂNĂRĂ, şi-a croit cu foarte multă pricepere, un drum al ei pe care o conduc numele de elită ale câtorva elemente de valoare unanim recunoscută. Cine a avut curiozitatea să viziteze luna trecută expoziţia sculptorului *Emil Mereanu*, din sala Ateneului, şi-a putut da seama de câtă putere de creaţie şi de câtă originalitate de concepţii şi de stil, se poate concentra în arta unui om abia limpezit din revelaţia propriei sale întâlniri cu dalta. Sculpturile lui Emil Mereanu nu promit nimic. (Verbul „a promite" se întrebuinţează ori decâte ori e vorba de manifestarea artistică a unui tânăr.) Ele *realizează* pe deplin o completă şi perfectă viziune de artă personală despre care nu se poate spune „va deveni ceva", ci „este ceva".

Expoziţia de pictură a lui *Ioan Mirea* şi a d-rei *Claudia Cobizeva*, deschisă la Mozart la începutul lunii acesteia, îndreptăţeşte pe oricine să creadă în conştiinţa de sine a generaţiei tinere. Şi cu aceeaş mândrie se poate scrie despre pasta viguroasă şi concepţia rustică şi virilă a pictorului *N. Brana*, ca şi despre aquarela suavă şi graţioasă a d-rei *Mica Şerbu*. Adunate sub cerul larg al Bucureştilor, expoziţiile acestea cari aduc frământări sufleteşti şi experienţe din ţinuturi deosebite, reuşesc să închege o imagine completă: aceea a unei tinereţi care ştie să lucreze şi care-şi dă seama că scena întinsă a Capitalei româneşti e în stare să-i recunoască meritele şi să-i elogieze talentul.

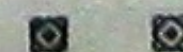
Ioan Mirea, întors de curând dela Roma, aduce în pânzele sale toată măreţia de piatră a oraşului italian. Sufletul cetăţii italice, reprezentat prin culoarea aceea portocaliu-cenuşie care nu se poate clasa coloristic pentrucă *timpul* nu-şi are încă loc pe scara de lumini a curcubeului, trăieşte în pânzele lui Mirea cu o exuberantă vigoare. Tabloul intitulat „Castelul Brera" (Milano), trădează în special sinceritatea cu care pictorul a înţeles graiul zidurilor şi arta cu care a reuşit să transpună în limbaj plastic glasul solemn al unor aşezări istorice. Aceeaşi artă transfiguratoare îşi manifestă forţa în bucăţile rare cari sunt „Templul Amiciţiei" şi „Via Simetto", ambele din Roma.

Aquarela lui Ioan Mirea e încă o afirmare a unei personalităţi care nu se simte bine decât acolo unde nu seamănă cu nimeni. Grupurile de chiparoşi surprinşi în ceaţa diafană a dimineţii sau în preludiul de moarte al serii, cred că poate contura în deajuns limitele unei viziuni proprii.

D-ra Claudia Cobizeva sculptează cu uşurinţa unui poet al daltei. Basoreliefurile d-sale sunt o poesie în piatră, o armonioasă simfonie de forme, stăpânite de fiorul feminin care le-a dăruit viaţa. D-ra Cobizeva e un fenomen curios, căci contrazice prin arta sa părerea generală asupra incapacităţii femeilor de a crea în artă.

Cred că principiul acesta pe care-l împărtăşesc dintr'un consens de clan şi din convingerea că femeea fiind ea însăşi o operă de artă e inutil să dea naştere la surogate, se poate trăda prin excepţii. Femeile cari reuşesc totuşi să atingă perfecţiunea de reprezentare a bărbatului, posedă un simţ în plus: acela al perceperii virile a frumosului şi a transpunerii lui în opera de artă. Nu ştiu dacă valabilitatea acestei descoperiri poate fi sau nu contestată, însă cine recunoaşte că nu se poate vorbi despre o artă feminină de amploare universală trebue să adere la ideea acestei *posibilităţi de virilitate* care nu e în fond decât un fenomen de mimetism.

Rog pe d-ra Cobizeva să nu ia în seamă niciuna din teoriile cari se fac asupra artei sale sau asupra mezalianţei dintre femee şi artă, din moment ce sculptura pe care o face e admirabilă din toate punctele de vedere. In special *panoul muzicii* adună în liniile lui atâta trăire a limitelor pastei şi atâta frământare întru căutarea idealului armoniei, încât reuşeşte singur să dea prestigiu celei ce l-a creat. „Vânătoare" şi „Maternitate" aduc aceeaş precizie a conturului şi aceeaş imaginaţie concentrată care fac din expoziţia aceasta un reconfortant popas în tinereţe.

IONEL TEODOREANU şi G. CĂLINESCU

D. Ionel Teodoreanu e un cavaler al condeiului, d. G. Călinescu un cavaler al călimării. Distincţia e foarte necesară astăzi când cei doi scriitori ocupă în literatură şi în actualitate poziţii atât de antagonice. Dincolo de curtoazia relaţiilor impuse de împrejurări, cred că oamenii aceştia nu s'au stimat niciodată unul pe altul. Potrivit diferenţierii de mai sus, într'adevăr, personalitatea lor se conturează separat, a celui dintâi fluturată în toate vânturile bune, cu o graţie de cavaler neprihănit, a celuilalt conformată după împrejurări şi — deşi structurată pe un serios discernământ critic — preocupată prea mult de culoarea propriei sale cerneli. Dincolo de orice aprecieri subiective, scrisul şi activitatea d-lui Călinescu au fost animate de dorinţa propriei sale afirmări, dar şi de îndemnul intim de a fi util prin ceea ce are mai bun. „Jurnalul literar" şi încrederea oarecum naivă în posibilitatea de avatar a „Junimii" întăresc această încredere în ambiţia criticului de a-şi pune inteligenţa în serviciul unei idei noi şi generoase.

Acelaş „Jurnal literar" aduce însă în lumină acel fragment din d. G. Călinescu pe care l'aş putea numi „fragmentul lui Eremia", referindu-mă la abilitatea celebrului personagiu de proverb care-şi proptea neîndemânarea în toate gardurile. D-l I. Teodoreanu îl numeşte „Jim fecundatorul" ceea ce nu e prea departe, deoarece Eremia + Jim = G. Călinescu. Iată două fraze scrise cu oiştea lui Eremia: 1. „*Servitorii unguri din Capitală dau un procent de lectori de cărţi (fireşte ungureşti) mai mare decât intelectualitatea română*". La care d. I. Teodoreanu răspunde prin cuvinte demne cărora ne-am asociat dela început fără nicio rezervă: „Dacă afirmaţia aceasta exprimă un adevăr absolut — confirmat statistic — e grav pentru intelectualitatea română, desigur: dar e penibil ca un intelectual român în loc să ascundă un astfel de adevăr în sân, cum a făcut Spartanul cu vulpea, il dă în vileag tocmai în aceste ceasuri de vrăjmăşie internaţională, când fericitul neam maghiar, cult şi prin slugile sale, cunoscându-ne se vede numai prin optica acestora, ne tratează în auzul Europei întocmai ca d. Călinescu..." („Universul literar" nr. 5 din 4 Februarie 1939).

2. „*Intelectuali români* — spune d. Călinescu în acelaşi stil Eremia — *să aveţi atâtea cărţi româneşti câte cărţi ungureşti au servitoarele voastre unguroaice*".

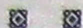
Nu ştiu dacă urarea aceasta e sinceră, însă o nouă Junime aşezată pe o asemenea temelie mi se pare *oarecum* anti-eminesciană. Şi indignarea d-lui Ionel Teodoreanu e cu atât mai întemeiată cu cât d. Călinescu a spus lucrul acesta din umbra unei catedre ieşene pe culmea căreea nu numai servitoarele unguroaice ar ameţi cu siguranţă, dar şi autorii acelor cărţi nenumărate pe cari d. Călinescu ni le recomandă cantitativ. Şi poate că ameţeala aceasta să nu fie străină de ciudatul junimism al acestui ciudat neo-ieşean.

REVISTA „LANURI" — care apare la Mediaş sub conducerea d-lor Mihail Axente şi George Popa — e alături de nobila „Pagini literare" şi de tânărul „Symposion", cea mai de seamă publicaţie literară a Ardealului. Tinereţea ei e o chezăşie în plus şi avantajul acesta poate fi verificat prin unitatea ei de atitudine atât de vizibil opusă teancului de antagonisme ale vo-

luminosului magazin literar care e „Însemnări ieșene". În ultimul număr al revistei dela Mediaș, se poate ceti cu interesul unui lucru aproape inedit la noi, studiul pe care d. N. Ladmiss Andreescu îl închină personalității halucinante și deosebit de atractive a lui Chesterton, precum și poemul d-lui George Popa, poetul și animatorul entuziast al acestor aurite „Lanuri".

Vintilă Horia

PAUL CONSTANTINESCU este, fără îndoială, unul din compozitorii tineri cei mai autentici. Debutând în muzică, de foarte tânăr, cu mici compoziții în stil popular, publicul a avut ocazia fericită să-i asculte, de pe acum trei ani, muzica frumoasă la comedia lui Caragiale „O noapte furtunoasă". Era în această compoziție o tendință, tinerească și plină de îndrăsneală, spre originalitate și nicidecum atmosfera romantică a libretului. De altfel publicul nostru a ascultat, cred, la radio mici piese pe care autorul lor le-a numit „Fabule" caracterizate prin gingășia de tonuri. Paul Constantinescu posedă multe calități de orchestrație, ceeace ne face să credem că, în curând, convins de însușirile extraordinare ale cântecului popular, ne va da o operă unde să vibreze tot sufletul nostru de români. Convins de eficacitatea cântecului gregorian, Paul Constantinescu a compus o liturghie ce se cântă la biserica Visarion. În ultimul concert al anului trecut, în cadrul „Filarmonicei" am ascultat o „Simfonietă" de el. În această bucată Paul Constantinescu, se căuta pe el însuși, era, cu alte cuvinte, o încercare de a se despovăra de anumite influențe pe cari noi le-am bănuit din Strawinski și Beethoven în cea din urmă simfonie. Puterea de creație a tânărului compozitor noi am văzut-o în „Noaptea Furtunoasă" în „Simfonieta" și câteva bucăți de largă respirație al căror titlu nu-l reținem. Pentru Expoziția dela New-York, Paul Constantinescu a scris „*Nuntă în fundul Moldovei*" pe care publicul bucureștean va avea, cred, bucuria de a o vedea în curând și la noi. Actualmente acest harnic și înzestrat compozitor lucrează la o operă mare, intitulată „Meșterul Manole", libret de Mircea Streinul. Cunoscând posibilitățile de creație ale acestor tineri, credem că noua operă a lui Paul Constantinescu va încununa, deplin, tot talentul mare al confratelui nostru în spirit și creație.

Ovid Caledoniu

ROMÂNIA LA NEW-YORK

Suntem în plină activitate cu pregătirile ce se fac în legătură cu participarea noastră la expoziția internațională dela New-York.

Nu cunoaștem îndeajuns aceste pregătiri și nici ce activitate se desfășoară în legătură cu ele, dar cum nu acesta e scopul rândurilor, ce urmează, deci vom trece mai departe căutând să sugerăm organizatorilor pavilionului românesc unele idei despre un oarecare spirit, care ar trebui să fie altul decât cel folosit la Paris anul trecut și pe care din tot ce am văzut până acum că se pregătește să ia drumul Americii nimic nu-l conținea.

O expoziție în America este mai întâi de toate, mai mult și mai veritabil decât cea dela Paris o expoziție a tehnicei moderne creatoare de lucru artistic, trainic și ieftin. De aceea un prim gând al nostru ar fi ca România să caute să fie atentă și să nu se prezinte la New-York cu lucruri făurite în țară, pe care tehnica noului continent să le poată fabrica în serie cu tot atâta dacă nu mai multă artă și soliditate.

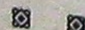
Tot ce vor trimite acolo meseriașii și lucrătorii harnici ai României să fie lucru pe care numai mâna și unealta mică și simplă să le fi făurit și pe care cu nimic altceva nimeni să nu le poată face la fel.

Acolo în pavilioanele României am vrea să vedem că importanța, scoaterea în relief, prezentarea mai accentuată nu se va da unei măreții somptuoase de carton și cârpă, ci cum ar fi firesc lucrurilor cu adevărat solide în gând și frumoase în făptură la care s'a muncit cu râvnă, cu migală și credință în frumos și românesc.

Acolo am vrea să vedem prezentă nu numai România de azi ci, România eternă aceea de totdeauna pe care n'au stricat-o vremurile și n'au copleșit-o superficialitățile.

Am vrea să se prezinte o Românie adevărată. Să sperăm că nu vom fi înșelați nici noi dar mai ales străinii cari ne vor cunoaște acolo.

Și speranța noastră este cu atât mai îndreptățită cu cât cel care organizează punct cu punct participarea noastră este un om cu experiență lângă toate celelalte lucruri pe care de multe, foarte multe ori ni le-a arătat în tot atât de multe ocazii. De aceea în d-l D. Gusti toată încrederea noastră că România la New-York va fi o Românie mai adevărată și mai românească decât la Paris.

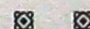
OVID DENSUȘIANU. În două articole recent apărute, unul al d-lui profesor Al. Rosetti în numărul 2 pe luna Februarie p. 306—312 din Revista Fundațiilor Regale și al doilea al d-lui profesor G. Giuglea în

vol. I X (1936—1938) din Daco-Romania, autori caută să schițeze în linii mari personalitatea atât de măreață și cu adevărat de savant a acelui care a fost Ovid Densușianu. Această aducere aminte este de folos, dar atâta vreme cât nu se va găsi nimeni să descopere mijlocul de a populariza dacă nu toată, cel puțin în parte opera marelui profesor, el va rămâne tot așa de puțin cunoscut și opera-i tot așa de izolată ca până acum.

Așa am vrea, ca lângă o mai mare răspândire a volumului în care fostul său elev Al. Popescu-Telega se ocupă de profesorul lui, să vedem apărută într'o ediție românească mai accesibilă aceea „Histoire de la langue roumaine" și dacă ar fi poate prea greu atunci cel puțin fragmentele pe care cetitorul conștiincios ar trebui să le cunoască pentru cultura lui generală.

Cum la fel de bine ar fi dacă s'ar reedita chiar de Casa Școalelor acele două volume „Sufletul latin și literatura nouă", în care este susținută și puternic motivată originea latină a poesiei simboliste; împreună cu cele trei volume de Literatura română modernă (Dela școala latinistă până la Grigore Alexandrescu) și cursul ținut acum un an, despre Evoluția estetică a limbii Române în al cărui cuprins se folosește de exemple din ultimele volume apărute, ca Emil Botta, Virgil Gheorghiu, etc...

Cine va face oare aceasta nu știm, dar că trebue să se facă înainte de orice când se vorbește în memoria lui Ovid Densușianu, nici nu mai încape îndoială.

LIPSA CRITICII LA ZI este titlul unui articol dintr'un cotidian din capitală semnat de d-l Dan Petrașincu.

Domnia-sa constată cu tristețe și părere de rău — și noi ne asociem la această părere — lipsa scrisului cotidian al d-lor G. Călinescu, Pompiliu Constantinescu, Șerban Cioculescu despre cărțile noi apărute.

Dar până acum nimic grav. În încheere însă, d-l Dan Petrașincu înfierează curajul tinerilor care în absența scrisului cotidian al criticilor amintiți mai sus comentează producția literară a fiecărei zile. De unde oare această pornire contra tinerilor cronicari literari în rândurile cărora chiar d-l Dan Petrașincu figurează? De ce oare acum la tinerețe, d-l Dan Petrașincu le-ar interzice acestor scriitori tineri de talent să-și înceapă ucenicia într'ale cronicei, recensiei literare? Când oare ar crede de cuviință d-sa că sunt în stare să activeze în acest gen de literatură și alți scriitori lângă cei pe care d-sa îi recunoaște pe deplin pregătiți, chemați astăzi?

Noi nu vedem un răspuns, dar ceeace constatăm este lipsa aceasta totală de atenție în compunerea articolelor din care este alcătuită jurnalistica literară a vremurilor noastre. Numai așa stând lucrurile un scriitor tânăr prozator de real talent ca d-l Dan Petrașincu care din când în când scrie și cronici literare se poate exprima despre alți tineri de talent (afirmația aparține d-sale) cari și ei la rândul lor scriu din când în când cronici literare în felul următor: „În acest timp—(timpul absenței din scrisul cotidian al d-lui G. Călinescu, Pompiliu Constantinescu, Șerban Cioculescu)—tineri de talent dar fără calificare în critică, cum ar fi poetul Ștefan Baciu, Vintilă Horia și alții numeroși, au ocazia să „tae și să spânzure" „valorile" în reviste nu de mică importanță".

Această lipsă de atenție, această ignoranță în culegerea informațiilor, această lipsă de obiectivitate, această judecată superficială care apasă greu de atâta vreme viața literară dela noi, vrem să dispară și contra ei declarăm că vom lupta totdeauna cu dârzenie fără excepție.

Miron Suru

ION AUREL MANOLESCU. Fragmentul publicat în cuprinsul acestui număr despre „Iulia Hașdeu, destinul unei păpuși bolnave", datorit camaradului nostru Ion Aurel Manolescu, este începutul primului capitol din volumul care se află sub tipar și va apare la începutul lunii Aprilie în cărțile Grupului Meșterul Manole, Editura Librăriei Pavel Suru.

GRUPUL MEȘTERUL MANOLE, EDITURA LIBRĂRIEI PAVEL SURU. A apărut poemul „Cetatea cu duhuri" de Vintilă Horia cu un portret de Ion Mirea. Vor apărea:
— 13 Poeți: 13 poesii despre Dumnezeu.
— Ion Aurel Manolescu: Iulia Hașdeu.
— Luca Ion Caragiale: Hrisovul Domniței, ilustrat de Andronic Cantacuzino.
— Miron Suru: „Dacia literară", „Propășirea" și „România literară", studiu istoric bibliografic.

Cărți primite la redacție: PETRU ȘERBĂNESCU: Viața frântă, roman, București. Editura Cultura poporului. 200 p. 12,5x19,5, 60 lei.
CORNELIU SAV: Înfloriri; versuri cu o prefață de Adrian Maniu, Timișoara, Editura Fruncea, 1938, 14,3x22. 76 p.
DR. S. DIAMANT: Higiena alimentației în decursul vieții. București. Tiparul universitar. 14x21. IV+168 p. 75 lei.

VICTOR POPESCU: Biserica neagră, nuvele. Bucureşti. Colecţia Universul literar. 184 p. 12,5x 19,5. 50 lei.

AL. GREGORIAN: Oliveira Salazar, doctrina şi organizarea revoluţiei portugheze. Bucureşti. Editura Universul. 144 p. 14x22. 40 lei. Biblioteca Studii şi orientări internaţionale.

GEORGE LESNEA: Argint, poesii. Bucureşti. Editura Cartea românească. 144 p. 17x21 70 lei.

MIHAI EMINESCU: Poesii. Ediţie întocmită şi comentată de G. Călinescu. Bucureşti. Editura Naţionala-Ciornei. 278 p. 12,5x19,5. 70 lei.

PAUL DANIEL: Republica Barbă-Rasă, schiţe. Bucureşti. Editura Cartea românească. 12,5x19,5. 140 p. 50 lei.

VICTOR PAPILIAN: De dincolo de râu, nuvele ardeleneşti. Colecţia Universul literar. 12,5x 19,5. 166 p. 40 lei.

MARCELLO CAMILUCCI: La vita e l'opera di Panait Cerna. Piccola biblioteca romena, Istituto per L'Europa orientale 3.1938. 172 p. 15x22. Roma.

TEODOR SCARLAT: Viaţa la 'ntâmplare, roman. Bucureşti. Editura Cartea românească. 12,5x19,5. 156 p. 50 lei.

ARALDA-ARAD: Stăpâna lumii, roman. Prefaţă de Alexandru Bilciurescu. Bucureşti. Editura Principele Mircea. 12,5x19,5. 196 p. 60 lei.

ROMULUS VULCĂNESCU: Chestionar mitologic. Mânăstirea Dealul. 16x24. 34 p. 40 lei.

MIRCEA STREINUL: Corbul de aur, poem cu o gravură de Rudolf Rybiczka. Cernăuţi. Tipografia L. Steiner. 22,5x27,5. 10 p. 100 lei.

TIPOGRAFIA CĂRŢILOR BISERICEŞTI